

ISSN 1302 - 552X

REKABET DERGİSİ COMPETITION JOURNAL

Cilt/Volume: 14 Sayı/Number: 3 Temmuz/July 2013

- ◆ **Profesyonel Mesleklerde Regülasyon, Deregülasyon ve Rekabet Hukuku**
Murat ÇOKGEZEN
M. Fevzi TOKSOY
- ◆ **Rekabet Kurumu'nda Birleşme-Devralma İşlemlerinin Değerlendirilmesinde Yapılan İktisadi Analizler: Besler/Turyağ ve AFM/Mars Kararları**
Dr. Ekrem KALKAN

14. YIL
14th YEAR
2000'den beri yayında
Published since 2000

ISSN 1302 - 552X

REKABET DERGİSİ

COMPETITION JOURNAL

Cilt/Volume: 14 Sayı/Number: 3 Temmuz/July 2013

Üç ayda bir yayımlanan hakemli dergi
Refereed journal published quarterly

**Rekabet Dergisi, EBSCO, Tübitak Ulakbim
ve Asos Index veri tabanlarında
dizinlenmektedir**

*Competition Journal is indexed in the
EBSCO, Tubitak Ulakbim and Asos Index
databases.*

YAYINCI REKABET KURUMU ADINA SAHİBİ
OWNER ON BEHALF OF PUBLISHER TURKISH COMPETITION AUTHORITY
Prof. Dr. Nurettin KALDIRIMCI

SORUMLU MÜDÜR
MANAGING DIRECTOR
Akın ŞİMŞEK

YAYIN KOMİSYONU
EDITORIAL BOARD
Ali İhsan ÇAĞLAYAN
Ali DEMİRÖZ
Dr. Armağan ERDOĞAN
Ömür PAŞAOĞLU

DANIŞMA KURULU
ADVISORY BOARD
Prof. Dr. Sabih ARKAN
Prof. Dr. Ömer Faruk ÇOLAK
Prof. Dr. Lale DAVUT
Prof. Dr.ERCÜMENT ERDEM
Prof. Dr. Celal GÖLE
Prof. Dr. Erden KUNTALP
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY
Prof. Dr. Güven SAK
Prof. Dr. Turgut TAN
Prof. Dr. Erol TAYMAZ
Prof. Dr. Ünal TEKİNALP
Prof. Dr. Bilgin TİRYAKİOĞLU
Prof. Dr. Nahit TÖRE
Prof. Dr. Ercan UYGUR
Prof. Dr. Ejder YILMAZ
Prof. Dr. İsmail KIRCA
Prof. Dr. Osman GÜRZUMAR
Doç. Dr. İzak ATİYAS
Doç. Dr. Hasan ERSEL
Doç. Dr. Ünal ZENGİNOBUZ

EDİTÖRLER
EDITORS
Yüksel KAYA
H. Gökşin KEKEVİ
Ali ARIÖZ

YAYIN SEKRETERİ
PUBLISHING SECRETARY
Özlem ERDOĞAN

Rekabet Dergisi, Rekabet Kurumu tarafından üç ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. EBSCO, Tübitak Ulakbim ve Asos Index veri tabanlarında dizinlenen Rekabet Dergisi'nde, rekabet hukuku, politikası ve sanayi iktisadı alanlarındaki Türkçe veya İngilizce özgün makalelere, vaka yorumları ve benzeri görüşler ile haberlere yer verilmektedir. Yazılarda belirtilen düşünce ve görüşlerden yazarlar sorumludur; bu düşünce ve görüşler Rekabet Kurumu açısından bağlayıcılık teşkil etmez.

Competition Journal is a refereed journal published quarterly by the Turkish Competition Authority. Competition Journal, indexed in the EBSCO, Tubitak Ulakbim and Asos Index databases, publishes original articles, case comments and news in Turkish and English in the field of competition law, policy and industrial organization. Any opinions expressed in the Competition Journal represent solely the views of contributing writers and not necessarily those of the Turkish Competition Authority.

Yönetim Yeri / Managing Office:

Üniversiteler Mahallesi 1597. Cadde No: 9 06800
Bilkent-Çankaya/ANKARA

Telefon-Faks / Telephone-Fax: (90) 312 291 44 44 - (90) 312 266 79 11

E-posta / E-mail: rekabetdergisi@rekabet.gov.tr

Web Adresi / Web Address: <http://www.rekabet.gov.tr/rekabetdergisi>

Basımcı / Printer:

Sar Matbaacılık Basım Yayın Tic. Ltd. Şti.
Erciyes İşyerleri Sitesi 197. Cad. No: 9 Yenimahalle/ANKARA

REKABET DERGİSİ
COMPETITION JOURNAL

Cilt/Volume: 14

Sayı/Number: 3

Temmuz/July: 2013

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

1 MAKALELER / ARTICLES

3 Profesyonel Mesleklerde Regülasyon, Deregülasyon ve Rekabet Hukuku / Regulation, Deregulation in Liberal Professions and Competition Law

Murat ÇOKGEZEN

M. Fevzi TOKSOY

39 Rekabet Kurumu'nda Birleşme-Devralma İşlemlerinin Değerlendirilmesinde Yapılan İktisadi Analizler: Besler/Turyağ ve AFM/Mars Kararları / Economic Analyses carried out in Merger Cases Reviewed by the Turkish Competition Authority: Besler/Turyağ and AFM/Mars Decisions

Dr. Ekrem KALKAN

57 YAYIN İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI / PUBLICATION POLICY AND NOTES FOR CONTRIBUTORS

MAKALELER
ARTICLES

PROFESYONEL MESLEKLERDE REGÜLASYON, DEREGÜLASYON VE REKABET HUKUKU*

REGULATION, DEREGULATION IN LIBERAL PROFESSIONS AND COMPETITION LAW

Murat ÇOKGEZEN**

M. Fevzi TOKSOY***

Öz

Profesyonel Meslekler (PM), dünyanın hemen her yerinde, çok uzun yıllardır; kamu menfaati adına farklı düzeylerde regülasyona tabi tutulmaktadır. Her ne kadar regülasyonlar kamu yararını hedeflese de, yapılan bazı çalışmalar; regülasyonların rekabeti engellediği ve kamu yararından çok ilgili meslek mensuplarının yararına sonuçlar doğurduğuna ilişkin kuvvetli kanıtlar sunmaktadır. Bu nedenle, regülasyonlar hemen her ülkede giderek daha fazla sorgulanmakta, buna paralel olarak, gevşetilmekte veya kaldırılmaktadır.

PM'deki regülasyonlara karşı en etkili mücadeleyi veren ve bu alandaki deregülasyon hareketine en fazla katkı sağlayan kurumlardan biri kuşkusuz rekabet yasaları ve otoriteleridir. Öncelikle ABD'de başlayan, çok yakın zamanlarda Avrupa'ya sıçrayan rekabet davaları zaman içinde PM'lerdeki regülasyonlara karşı yürütülen mücadelenin en etkili araçlarından biri olmuştur. Rekabet otoriteleri, yasalardan gelen yaptırım güçlerini kullanma yanında, rekabete aykırı eylemlerin yasalar ile korunduğu durumlarda kamuyu ve politika yapıcılarını bu konuda bilgilendirerek/uyararak (rekabet savunuculuğu) PM'deki regülasyonların kaldırılmasına/yumuşatılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Türkiye'de ise, PM'deki regülasyonların rekabet otoritesinin soruşturmalarına konu olmalarının tarihi çok daha yenidir. Bu nedenle Türkiye'deki regülasyonlar Avrupa'ya, özellikle de ABD'ye göre çok daha katıdır. Ancak, Türkiye'deki rekabet otoritesi de son yıllarda PM'deki rekabeti engelleyici eylemlere karşı etkili bir tavır sergilemektedir. Diğer ülke tecrübeleri dikkate alındığında bu mücadelenin artarak süreceği ve Türkiye'de de – diğer belirleyicilerin de katkısıyla – PM'deki

* Bu makale 2011 yılında hazırlanan *Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi* başlıklı araştırma raporunda yer alan ve bu makalenin yazarları tarafından kaleme alınmış “*Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme*” başlıklı çalışma ile başlayan bir sürecin ürünüdür. Aynı konu ile ilgili olmaları nedeniyle söz konusu çalışmada yer alan bilgiler bu makalede yoğun biçimde kullanılmış olsa da bu makalenin temel sorusu tamamen farklıdır.

** Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi.

*** ACTECON Danışmanlık A.Ş.

regülasyonların giderek yumuşayacağı ya da ortadan kalkacağı beklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Regülasyon, Deregülasyon, Profesyonel Meslekler, Rekabet Hukuku, Rekabet Savunuculuğu

Abstract

Throughout the world, Liberal Professions (LP) have long been regulated heavily, for the sake of public interest. Although the aim of the regulations is to safeguard public interest, many studies conducted in the last few decades in this realm provide convincing evidence that regulations reduce competition in these professions and serve, mainly, the interests of the providers of these services. Increasing concerns on public interest justification led to reduction and removal of regulations in liberal professions throughout the world.

In many countries, competition law and competition authorities played an active role in the deregulation process of LPs. In cases where competition is restricted in a LP market, and such conduct is found to infringe competition laws, competition authorities enforced competition law to cease such anti-competitive conducts. However, if restrictive activities were protected by laws other than competition law, which is frequent in LP cases, ‘competition advocacy’ role of the authorities came to the forefront.

In Turkey, history of being subject to investigations by the competition authority for the LP regulations that restrict competition is much more recent. Therefore, regulations in Turkey are stricter than the EU and the United States. However, in recent years, the competition authority of Turkey has been effectively standing against anti-competitive conducts of LPs. Given the experience of other countries, one may expect that this struggle will continue and LP regulations will gradually be softened or abandoned.

Keywords: Regulation, Deregulation, Liberal Professions, Competition Law, Competition Advocacy

GİRİŞ

Günlük hayatta, piyasalarda yer alan firmaların tekelleşme ve rekabete aykırı davranma eğilimlerinden sıklıkla bahsedilir. Firmalar arasındaki rekabet, fiyatların düşmesine neden olacağı için sadece tüketicilere yarayacak, kârları azalan firmalar ise, rekabetin kaybeden tarafı olacaktır. Bu nedenle firmalar, birbirleriyle rekabet etmektense işbirliğine gitmeyi ve yüksek kârların tadını çıkarmayı tercih ederler.

Yukarıda basitçe ifade edilen rekabeti engelleme ve kârları arttırma planı, gerçekten, firma sahiplerinin akıllarından geçenleri yansıtıyor olabilir. Ancak, bunu uygulamak çok da kolay değildir. Bu tip işbirliklerini sürdürmenin çok

kolay olmayacağı lisans düzeyindeki ders kitaplarında bile anlatılır. Çünkü, rekabeti engelleyici eylemler, ilgili piyasadaki fiyatları yükselterek bu endüstriyi ‘dışarıdaki’ firmalar için daha cazip hale getirecektir. ‘Dışarıdan’ gelen ve yüksek kârlardan pay almayı hedefleyen bir firma bu işbirliğini bozabilir. Ayrıca, işbirliğine giden firmalardan birinin -diğerleri işbirliği hükümlerine uyarken-anlaşmayı bozması durumunda kazanacağı çok şey vardır ve her zaman bir “oyunbozan” firma çıkar. Son olarak, ulusal rekabet otoriteleri bu işbirliğine giden firmalara karşı yaptırımlar uygular ve işbirliğini bozabilirler. Bu nedenle, Milton Friedman, işbirliği davranışı sürdürmenin en etkili (hatta tek) yolunun işbirliğinin yasaların güvencesi altına alınması olacağını iddia eder.¹ Eğer, işbirlikçi firmalar kamuoyunu ve politika yapıcıları bu eylemlerin ‘kamu yararına’ olduğuna ikna edebilirlerse, rekabeti kısıtlayıcı eylemler yasal regülasyonlara dönüşebilir. Böylece, hem kendi içlerindeki ya da dışarıdan gelecek oyunbozanları (rekabet etmeyi tercih edenleri) engellemiş, hem de rekabet otoritelerinin yaptırımlarına karşı yasal koruma sağlamış olurlar.

Rekabetin regülasyonlar aracılığı ile kısıtlandığı meslek gruplarının en bilineni Profesyonel Meslekler (PM)’dir. Yüksek nitelik gerektiren, kişisel olarak verilen ve sorumluluğun sadece hizmeti verende olduğu doktorluk, avukatlık gibi meslekleri ifade eden PM, dünyanın hemen her yerinde, çok uzun yıllardır çeşitli düzeylerde regülasyona tabi tutulmaktadır. PM’deki regülasyonun temel gerekçesi, nitelikleri gereği, PM mensupları tarafından verilen hizmetlerin kalitesinin bu hizmetlerin tüketicileri tarafından değerlendirilemeyeceği, bu nedenle tüketicilerin doğru tercihler yapamayacağıdır. Regülasyonlar, profesyonel hizmetlerin belirli bir kalitede verilebilmesini sağlamak ve bu hizmetlerinin alıcılarının hizmeti verenler tarafından suistimal edilmesini önlemek (genel olarak, kamu yararı) gerekçesi ile meşrulaştırılır.

Her ne kadar regülasyonlar kamu yararını hedeflese de, bazı çalışmalar, regülasyonların rekabeti engellediği ve kamu yararından çok ilgili meslek mensuplarının yararına sonuçlar doğurduğuna ilişkin kuvvetli kanıtlar sunmaktadırlar. Bu nedenle, regülasyonlar hemen her ülkede giderek daha fazla sorgulanmakta, buna paralel olarak, gevşetilmekte veya kaldırılmaktadır.²

¹ FRIEDMAN, M. (1988), *Kapitalizm ve Özgürlük*, (Çev. ERBERK, D. ve N.HİMMETOĞLU), Altın Kitaplar, İstanbul, s.210-215.

² Bu paragrafta yer alan konulara ilişkin detaylı tartışmalar için bkz. ÇOKGEZEN, M. ve F. TOKSOY (2011), “Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi, USIDER Araştırma Raporu, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~mcokgez/Makaleler/meslek-kuruluslari-cokgezen.pdf>. Erişim Tarihi: 14.05.2013.

PM'deki regülasyonlara karşı en etkili mücadeleyi veren ve bu alandaki deregülyasyon hareketine en fazla katkı sağlayan kurumlardan biri kuşkusuz rekabet, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) antitröst³ yasaları ve otoriteleridir.⁴ Hem rekabet yasalarının hem de PM'deki regülasyonların ilk ortaya çıkışı 19. yüzyıl sonları olmasına rağmen, regülasyonların rekabet soruşturmalarına konu olmaya başlaması ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde mümkün olabilmıştır. Öncelikle ABD'de başlayan, çok yakın zamanlarda Avrupa'ya sıçrayan rekabet davaları zaman içinde PM'lerdeki regülasyonlara karşı yürütülen mücadelenin en etkili araçlarından biri olmuştur. Rekabet otoriteleri, yasalardan gelen yaptırım güçlerini kullanma yanında, rekabete aykırı eylemlerin yasalar ile korunduğu durumlarda kamuyu ve politika yapıcılarını bu konuda bilgilendirerek/uyararak (rekabet savunuculuğu) PM'deki regülasyonların kaldırılmasına/yumuşatılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Türkiye'de ise, PM'deki regülasyonların rekabet otoritesinin soruşturmalarına konu olmalarının tarihi çok daha yenidir. Bu nedenle, Türkiye'deki regülasyonlar Avrupa'ya, özellikle de ABD'ye göre çok daha katıdır. Ancak, evrensel tecrübelerin ışığında, Türkiye'deki rekabet otoritesi de son yıllarda PM'deki rekabeti engelleyici eylemlere karşı etkili bir tavır sergilemektedir. Rekabet Kurumu, yasalara aykırı rekabeti bozucu eylemlere karşı kanundan kaynaklanan yetkilerini kullanmakta; yasalara uygun olmakla birlikte, rekabete aykırı durumlarda ise rekabet savunuculuğu fonksiyonunu öne çıkartmakta, kamuoyunu ve politika yapıcılarını bilgilendirmekte ve uyarılmaktadır.

Bu çalışmada, rekabet hukukunun ve rekabet otoritelerinin PM alanında rekabetin tesis edilmesine katkısı incelenecektir. Öncelikle Batı ülkelerindeki -ABD ve Avrupa Birliği (AB)- tecrübeler ele alınacak, daha sonra, Türkiye'deki gelişmeler değerlendirilecektir. PM'deki regülasyonlara ilişkin tartışmaların görece yeni olması nedeniyle bu alandaki, özellikle Türkiye ile ilgili, akademik çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çalışmanın hem bu boşluğu doldurması hem de konu ile ilgili politikaların oluşturulmasında meslek örgütlerine, politika yapıcılara yol gösterici olması beklenmektedir.

³ Rekabet yasaları ABD'de antitröst yasaları olarak anılmaktadır. Yeknesaklık sağlamak amacıyla bu çalışmada ABD'deki yasalar için de rekabet yasaları ifadesi kullanılacak, ilgili kurumlar da rekabet otoriteleri olarak anılacaktır.

⁴ BACKOF, J. ve C. MARTIN (1991), "Historical Perspectives: Development of the Codes of Ethics in the Legal, Medical and Accounting Professions", *Journal of Business Ethics*, Vol. 10, Issue 2, s. 99-110. MORGAN, T.D. (1998), "The Impact of Antitrust Law on the Legal Profession", *Fordham Law Review*, Sayı: 67, s. 415.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde PM'deki regülasyon yöntemleri ve gerekçeleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, everensel uygulamalarla bir karşılaştırma sağlamak amacıyla önce ABD'deki, daha sonra da Avrupa'daki rekabet otoritelerinin PM'deki regülasyonlara karşı mücadelesi incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, önce Türkiye'de PM'deki regülasyonların seviyesini göstermek amacıyla altı PM grubundaki (Doktorluk, Eczacılık, Avukatlık, Noterlik, Mali Müşavirlik ve Mühendislik-Mimarlık) regülasyonlar değerlendirilmiş; daha sonra Türkiye'deki rekabet otoritesinin PM'deki regülasyonlara karşı tutumunu gösteren örnek olaylar ve davalar ele alınmıştır. Sonuç bölümü, gerek dünya gerekse Türkiye'deki gelişmelerin toplu bir değerlendirmesini ve geleceğe ilişkin projeksiyonları içermektedir.

1. PROFESYONEL MESLEKLERDE REGÜLASYON VE PROFESYONEL MESLEK ÖRGÜTLERİ

Dünyanın birçok ülkesinde PM'de çok sayıda ve benzer regülasyonlar mevcuttur. Regülasyonlar hem ilgili mesleği ve meslek mensuplarını hem de bu hizmetlerin tüketicilerini korumayı hedeflemektedir. Bu bölümde sadece rekabet ile ilgili olan regülasyonlar ve bunların gerekçeleri ele alınacaktır. Bu regülasyonlar üç ana grupta toplanabilir:⁵

- *Giriş düzenlemeleri*: Giriş düzenlemeleri kimlerin söz konusu mesleği icra edebileceği ile ilişkilidir. Burada amaç asgari düzeyde niteliğe sahip kişilerin mesleğe girişini garanti etmek ve tüketicilerin alacakları hizmetlerin kalitelerini değerlendirebilmelerine yardımcı olmaktır.

Bu tip düzenlemeler üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, belirli bir piyasada belirli bir mesleğe tekel hakkı verilmesi uygulamasıdır. Örneğin belirli tıbbi müdahaleleri yapma yetkisinin sadece tıp doktoru unvanı taşıyan kişilere ya da mahkemede temsil yetkisinin sadece avukatlara verilmiş olması bu türden düzenlemelerdir.

İkinci tip düzenleme bir meslek grubuna dahil olabilmek veya bir unvanı kullanabilmek için asgari eğitim, staj, tecrübe düzeylerinin belirlenmesidir. Hemen tüm profesyonel meslekler için gerekli olan üniversite mezunu olma, bazı ünvanları taşımak için bazı sınavları geçme şartı bu türden düzenlemelerdir.

⁵ PATERSON, I., M.FINK, A.OGUS, J.MERZ, F.FINK ve H.BERRER (2007), "Economic Impact of Regulation in the Field of Liberal Professions in Different Member States", *ENEPRI Working Paper*, No. 52, s. 24.

Üçüncü tip düzenleme ulusal ya da bölgesel düzeyde mesleği icra edebilecek olanların sayısının sınırlanmasıdır. Birçok ülkede noterlik ve eczacılık alanlarında bu tip sınırlamalar mevcuttur.

Bunun dışında bazı meslekleri icra edebilmek için yaş, vatandaşlık, meslek kuruluşlarına üyelik, hüküm giymemiş olma gibi koşulların karşılanması gerekmektedir.

- *Piyasa davranışlarına ilişkin düzenlemeler:* Profesyonel hizmetleri sağlayanların piyasadaki davranışlarını düzenleyen başlıca uygulamalar şunlardır:

(i) Fiyat ve ücret düzenlemeleri: Birçok profesyonel meslek kuruluşu, mesleği icra edenlerin vereceği hizmetlerin fiyatlarını belirleme yetkisine sahiptir. Belirlenen fiyatlar tavsiye niteliğinde olabileceği gibi, uygulanması zorunlu da olabilir.

Bu düzenlemede zımni olarak, belirlenen asgari fiyatın, asgari kalitedeki hizmetin maliyetini ifade ettiği kabul edilir. Hizmetin belirlenen fiyatın altında verilmesi, hizmetin kalitesinin asgari düzeyin altında olduğunu işaret eder. Bu nedenle fiyat rekabeti tasvip edilmez.

(ii) Reklam ve pazarlamaya ilişkin düzenlemeler: Birçok meslek kuruluşu reklam ve benzeri pazarlama yöntemlerinin mesleğin saygınlığına gölge düşüreceğini iddia eder. Bu yüzden reklam ve diğer pazarlama aktiviteleri hem yöntem hem de içerik açısından sıkı düzenlemelere tabidir. İsim, unvan, adres, telefon numarası gibi bilgilere izin verilir iken, fiyat ve kalite karşılaştırmalarına izin verilmez.

Hizmet sağlayıcılar arasındaki bir reklam yarışı sonuçta meslektaşların birbirlerini karalamaları, verilmeyen hizmetlerin niteliğinin çarpıtılması gibi tüketicinin ve mesleğin saygınlığı aleyhine sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Reklam ve pazarlama kısıtlamaları ile tüketicinin reklamlar aracılığıyla yanıltılmasının önüne geçilmesi ve mesleki saygınlığın korunması hedeflenmektedir.

(iii) Organizasyon biçimine ilişkin düzenlemeler: Hizmet verme tekeli sadece belirli koşulları taşıyan şahıslara verildiği için, hemen her ülkede profesyonel hizmetlerin bireysel olarak ya da aynı meslekten kişilerin oluşturduğu ortaklıklar şeklindeki organizasyonlar tarafından verilmesine ilişkin kısıtlamalar mevcuttur. Kurumsal şirketleşme (*incorporation*) ve şubeleşme çoğunlukla yasaklanmıştır. Meslekten olmayan kişiler ile her türlü ortaklık veya işçi-işveren ilişkisi genellikle yasaklanmıştır. Bu kısıtlamalardaki temel amaç, hizmeti veren kişinin,

alana karşı bireysel olarak sorumlu olmasıdır. Bu nedenle kısıtlamaların nispeten daha gevşek olduğu ülkelerde bile bireysel sorumluluk prensibinin korunduğu düzenlemeler yapılır.

- *Mesleki davranışlara ilişkin düzenlemeler:* Birçok meslekte, mesleğin saygınlığını ve kamu menfaatini korumak amacıyla meslek mensuplarının uyması gereken davranış kodları oluşturulmuştur. Mesleği icra edenlerin meslek etiği adına bu davranış kurallarına uyması beklenir. Mensupların bu davranış kodlarına uyup uymadığı denetlenir, uymayanlara meslekten men'e kadar varan yaptırımlar uygulanır.

PM'deki regülasyonları incelerken mutlaka ilgili profesyonel meslek örgütlerinden (PMÖ) de bahsetmek gerekir. PMÖ bir mesleğin daha iyi koşullarda icra edilebilmesi, meslek mensuplarının durumlarının iyileştirilmesi, hizmet kalitesinin geliştirilmesi ve mesleğin icrası esnasında kamunun zarar görmesinin engellenmesi için faaliyetlerde bulunan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Hükümetlerle yakın ilişkiler içinde olmaları -hatta çoğu zaman devlet tarafından yasal olarak tanınmaları- nedeniyle, profesyonel mesleklere ilişkin regülasyonların yürütülmesinde ve yeni düzenlemelerin yürürlüğe konmasında aktif rol oynarlar.

PMÖ'nün yetki sınırları da yine hükümetler tarafından belirlenir. Bu yetki, düzenlemenin tamamen PMÖ'ye bırakılması (*self-regulation*) gibi çok geniş olabileceği gibi, hükümetin gerektiğinde görüşüne başvurması gibi çok sınırlı da olabilir. Ancak, çoğunlukla PMÖ, mesleğin icra ve idari kurallarına ve ilkelerine uyulmasını sağlama işlevini üstlenmiştir. PMÖ, meslek mensuplarının söz konusu kurallara bağlılığını denetler ve kurallara uymayanları cezalandırır. Regülasyonların tesisinde ve icrasındaki etkin rolleri nedeniyle ki, PM'deki rekabeti bozucu eylemlere ilişkin mücadelenin bir tarafı rekabet otoriteleri ise diğer tarafı da her zaman PMÖ'dür.

2. PROFESYONEL MESLEKLERDEKİ REGÜLASYONLAR VE REKABET HUKUKU: ABD VE AB DENEYİMLERİ

PM'deki rekabeti engelleyici regülasyonlar, rekabet yasalarına aykırı bulunmaları nedeniyle birçok ülkede rekabet otoritelerinin gündemine gelmiş, rekabet davalarına konu olmuştur. Rekabete aykırı eylemler, yasalara da aykırı olmaları durumunda cezalandırılmış, yasalar tarafından korunduğu durumlarda ise -ki bu durum PM'de çok yaygındır- rekabet otoriteleri rekabet savunuculuğu yetkisini kullanarak söz konusu eylemin rekabet yasaları ile uyuşmadığı hususunda politika yapıcılara, ilgili PMÖ'yü ve genel olarak kamuyu uyarmıştır. PM regülasyonlarının rekabet hukuku ile giderek artan sıklıkta karşı karşıya

gelmeleri, bunun sonucunda rekabet otoriteleri tarafından verilen cezalar ve uyarılar bu regülasyonların giderek yumuşatılmasında ya da kaldırılmasında çok etkili olmuştur.

Bu bölümde, rekabet hukuku uygulamalarının köklü geçmişi nedeniyle daha zengin bir örnek dava arşivine sahip olan ABD ve daha yakın ekonomik ve siyasi ilişkilerimiz olması nedeniyle AB'den bu tip uygulamaların bazı örnekleri yer almaktadır. Bu iki örnek üzerinde durmamızın çok önemli bir sebebi de bunların rekabet hukuku ile ilişkili farklı iki geleneği temsil ediyor olmalarıdır. Hem ABD hem AB kapitalist ekonomik sistemin bir parçası olmalarına rağmen, piyasalara güven ve devletin müdahalesine bakış bağlamında iki farklı akıma mensuptur. Her iki modelde de piyasa temel kaynak dağılım mekanizması olarak kabul edilse de, AB geleneğinde piyasa mekanizmasının tek başına bu işi başarabileceğine olan güven daha zayıftır. Bu nedenle AB modeli piyasanın yönetilmesi, ABD modeli ise serbest bırakılması gereği üzerine inşa edilmiştir. Bu görüş farkı rekabete bakışa da yansımaktadır. Her iki sistemde de hedef ekonomik etkinlik olsa da, ABD sistemi daha çok kısa dönem, AB sistemi ise uzun dönem etkinlik üzerine odaklanır. Bu nedenle, AB sisteminde uzun dönemli menfaatler adına (araştırma-geliştirmenin teşviki, küçük ölçekli firmaların korunması) kısa dönemde işbirliği davranışlarına izin verilebilirken, ABD sisteminde bu tip davranışlar rekabete aykırı eylem olarak değerlendirilir. Ekonomik düşünce alanındaki farklılığa bağlı olarak bu iki bölgede rekabete ilişkin kurumsal yapı da farklılık gösterir. ABD sisteminde temel karar birimi mahkemelerdir ve davaları genellikle rekabet otoriteleri değil özel aktörler açarlar. AB sisteminde ise idari kontrol daha ağırlıklıdır ve davalar genellikle kamu otoriteleri tarafından açılır.⁶

2.1. ABD'deki Regülasyonlar ve Rekabet Hukuku

ABD'de rekabet otoriteleri hem yaptırım güçlerini kullanarak hem de rekabet savunuculuğu aracılığı ile PM'deki rekabeti engelleyen rekabet hukukunu ilgilendiren regülasyonlara karşı durmaktadır. ABD'deki sistemin gereği, davalar bu mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Konuyla ilgili çok sayıda dava olması nedeniyle bu bölümde sadece bazı önemli, akademik çalışmalarda sıklıkla referans verilen davalara yer verilecektir.⁷ Davalar yanında rekabet savunuculuğuna ilişkin bazı çarpıcı örnekler de değinilecektir.

⁶ Örneğin, AB'de Komisyon mahkeme gibi davranır ve rekabeti bozucu eylemlere müdahale ve cezalandırma hakkı vardır. WIGGER, A. ve A. NOLKE (2007), "Enhanced Roles of Private Actors in EU Business Regulation and the Erosion of Rhenish Capitalism: The Case of Antitrust Enforcement", *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Vol. 45, Issue 2, s. 487-513.

⁷ Daha geniş bir dava listesi için; FTC, "Competition in Professional Services in the United States", <http://www.ftc.gov/bc/international/docs/iberto-professional-services.pdf>. Erişim Tarihi: 14.05.2013.

ABD’de PM’deki regülasyonlara ilişkin ilk dava 1975 yılındaki *Goldfarb* davasıdır. Bu dava *Goldfarb* Ailesi ile Baroları karşı karşıya getirmiştir. *Goldfarb* Ailesi *Fairfax, Virginia*’da alacakları ev için gerekli değerlendirme raporu (*title search*) için çeşitli avukatlara başvurmuş fakat hiçbir avukattan *Fairfax* Barosu’nun belirlediği asgari ücret tarifesinin altında bir ücret teklifi alamamıştır. *Goldfarb* Ailesi, bunun ABD’deki rekabet yasalarında en önemli rekabeti ihlal gerekçelerinden biri olan ‘Fiyat Sabitleme’ eyleminin tezahürü olduğu gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur. 1975 yılında karara bağlanan *Goldfarb v. Virginia State Bar*⁸ davasında Yüksek Mahkeme *Goldfarb*’ları haklı bulmuş ve Baronun asgari ücret belirlemesini bir rekabet ihlali olarak değerlendirmiştir. *Goldfarb* davası ile ilk defa PM’nin rekabet yasalarından muaf olmadığını ortaya koymuştur.

1977 yılındaki *Bates v. State Bar of Arizona*⁹ davasında ise avukatlar ile Baro, düzenlemelerle ilgili olarak karşı karşıya gelmiştir. Davacı avukat *John Bates*, Arizona Barosu’nun uyguladığı reklam yasağının hem ABD’de rekabeti düzenleyen *Sherman Yasası*’na aykırı hem de anayasadaki ifade özgürlüğünün ihlali olduğu gerekçesiyle dava açmıştır. Mahkeme *Goldfarb* kararının aksine reklam yasağının Baro’ya yasayla verilmiş bir hak olduğuna hükmetmiş, ancak anayasanın ifade özgürlüğünü düzenleyen hükmüne aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Diğer yandan, yine reklam kısıtlamaları ile ilgili olan diğer iki davada¹⁰ Amerikan Tıp Birliği ve Kaliforniya Dişçiler Birliği’nin uyguladığı reklam yasalarının rekabet yasalarına aykırı olduğu hükmüne varılmıştır.

1978 yılındaki bir başka davada, ABD Adalet Bakanlığı, Ulusal Mühendisler Birliği’nin (*National Society of Professional Engineers*) meslek etiği adına, üyelerinin rekabetçi teklifler vermesini yasaklayan düzenlemesini ülkedeki rekabet kanunlarına aykırı bulmuştur. Birliğin, böyle bir sınırlamanın amacının meslektekilerin kalitesiz işler çıkartıp kamu güvenliğini tehlikeye sokma risklerini minimize etmek olduğu şeklindeki savunmasını kabul etmeyen Bakanlık, Birliğin rekabetçi tekliflerin etik olmadığına dair ifadeler kullanmasını da yasaklamıştır.¹¹

Arizona v. Maricopa County Medical Society davasında¹² mahkeme *Maricopa County* bölgesi tabip örgütlenmesine mensup doktorlarının belirli sigorta

⁸ *Goldfarb v. Virginia State Bar*, 421 U.S. 773 (1975)

⁹ 433 U.S. 350

¹⁰ *FTC v. American Medical Association* 94 FTC 701 (1979) ve *FTC v. California Dental Association* 526 U.S. 756 (1999).

¹¹ *National Society of Professional Engineers v. United States*.435 U.S. 679 (1978).

¹² 457 U.S. 332 (1982).

şirketlerinden sağlık sigortası satın almış hastalara uygulanmak üzere oluşturulan maksimum fiyat tarifelerini bir fiyat sabitleme teşebbüsü olarak değerlendirmiş ve rekabet yasalarına aykırı bulmuştur. Mahkeme diğer birçok davada olduğu gibi PM’de belirli düzenlemeler olabileceğini kabul etmiş ama maksimum fiyat uygulamasının bunu kapsamadığı sonucuna varmıştır.

Kaliforniya Dış Hekimleri Birliği davasında¹³ ise Birliğin etik kurallarındaki reklama ilişkin sınırlamalar konu edinilmiştir. İlgili düzenleme ile Birlik, dış hekimlerinin reklam vermesini serbest bırakmakta ancak dış hekimlerinin yaptığı fiyat indirimlerine ilişkin reklamlara çok katı kısıtlamalar getirmekte, kalite farklarına ilişkin ifadeleri ise tamamen yasaklamaktadır. Birlik, kısıtlamaların amacını, yanıltıcı reklamları önlemek olarak ifade etmiş; ancak mahkeme bu gerekçeyi geçerli bulmayarak kısıtlamaları rekabet yasalarına aykırı bulmuştur.

Mevcut yasalara aykırı olmaları durumunda, mahkemeler, regülasyonlarla mücadelede etkili bir rol oynasa da regülasyonların yasalarla korunduğu durumlarda etkisini yitirmektedir. Böyle durumlarda, rekabet otoritelerinin rekabete aykırı eylemler hakkında kamuyu bilgilendirme çabaları (rekabet savunuculuğu) regülasyonlarla mücadelede etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Federal Ticaret Komisyonu (FTC) Başkanı Timothy J. Muris 2002 yılında katıldığı bir toplantıda, yaptırımların (davaların) rekabetin teşvik edilmesinde çok önemli bir araç olduğunu ancak savunuculuğun da en az yaptırımlar kadar önemli, hatta hükümetlerin rekabet ortamını yeniden biçimlendirecek temel değişiklikler yaptığı dönemlerde, yaptırımlardan daha da önemli bir araç olduğunu dile getirmiştir.¹⁴ FTC ve Adalet Bakanlığı uygulamada da bu araca ne kadar önem verdiğini göstermiş, 1970’lerden bu yana PM’deki rekabete aykırı uygulamalara ilişkin yüzlerce yorum, görüş ve rapor hazırlayarak ilgilileri uyarma, bilgilendirme ve rekabeti savunma görevini yerine getirmiştir.¹⁵

Örneğin, FTC sağlık hizmetlerini verenlerin ücret ya da diğer sözleşme konularında toplu pazarlıklarının rekabet yasalarından muaf tutulmasını öneren yasa tekliflerine her zaman karşı çıkmıştır. Bu konuda ilgililere gönderdikleri raporlarda, muafiyetlerle hedeflenen iyileşmelerin mümkün olmadığını, aksine muafiyetlerin, sağlık hizmetlerinde maliyetleri yükselteceğini, kaliteyi

¹³ California Dental Association v. FTC 526 U.S. 756 (1999).

¹⁴ SCHECHTER, M. C. ve C. C. WILSON (2004), “The Learned Professions in the United States: Where Do We Stand Thirty Years After *Goldfarb*?”, *European University Institute, Robert Schuman Center for Advanced Studies*, EU Competition 2004/Proceedings, s.13.

¹⁵ FTC, “Competition in Professional Services in the United States”, <http://www.ftc.gov/bc/international/docs/iberto-professional-services.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2013, s. 8.

düşüreceğini savunmuştur.¹⁶ Yine sağlık alanındaki PMÖ'nün yürürlüğe koymayı düşündükleri yeni mesleğe giriş kısıtlamalarına, tüketicilerin refahını düşüreceği gerekçesiyle karşı çıkmıştır.¹⁷

FTC'nin profesyonel meslek alanlarındaki bu yerleşik politikaları yakın tarihli kararlara da net bir şekilde yansımış durumdadır. Örneğin FTC'nin 2011 tarihli *Güney Carolina Dişçiler Kurulu Kararı*'nda, kurulun lisanslı diş bakım teknisyenlerinin diş bakım hizmeti vermelerini zorlaştıran uygulamaları ele alınmıştır. FTC, Güney Carolina Dişçiler Kurulu'nun diş bakım teknisyenlerinin hastaların daha önce bir dişçi tarafından muayene edilmiş olması ve bir tedavi planı oluşturulmuş olması durumunda diş bakım hizmeti verebileceklerini dikte eden uygulamalarının diş teknisyenleri ve dişçiler arasındaki rekabeti bozduğunu ve dolayısıyla rekabet ihlali meydana getirdiğini ifade etmiştir.¹⁸

Benzer şekilde yine 2011 yılında alınan *North Carolina Dişçiler Kurulu Kararı*'nda da, FTC, *North Carolina Dişçiler Kurulu*'nun, dişçi olmayanların diş beyazlatma pazarında faaliyet göstermelerini engelleyen uygulamalarını incelemiştir. Söz konusu kararında FTC, Kurulun, dişçi olmayanların diş beyazlatma malzemeleri satmalarını ve diş beyazlatma hizmet vermelerini zorlaştıran uygulamalarının ilgili pazarda fiyat artırıcı etki yaratarak tüketicilerin zararına sonuçlar doğuracağına ve en nihayetinde rekabet ihlali meydana getireceğine işaret ederek North Carolina Dişçiler Kurulu'nun dişçi olmayan kişilerin diş beyazlatma hizmetinde kullanılacak malzemeleri satmalarını ya da bu hizmeti vermelerini zorlaştıran herhangi bir müdahalede bulunamayacağına karar vermiştir.¹⁹

Benzer uyarılar ve yorumlar hukuk ile ilgili alanlarda da yapılmıştır. FTC ve Adalet Bakanlığı avukat olmayanların avukatlarla rekabetini kısıtlamaya çalışan Barolara gönderdikleri ortak yorumlarda, bu kısıtlamaların tüketicileri korumak için gerekli olmadığını ifade etmişlerdir. FTC Baroların etik kurallar/davranış kodlarına dayanarak avukatların çeşitli reklam kanallarını kullanmalarını engellemeye çalışmalarını da 'rekabete aykırı' olarak yorumlamıştır.²⁰

¹⁶ Schechter ve Wilson 2004, s.16.

¹⁷ FTC, "Competition in Professional Services in the United States", <http://www.ftc.gov/bc/international/docs/iberto-professional-services.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2013, s. 10.

¹⁸ FTC, South Carolina Board of Dentistry, <http://www.ftc.gov/os/adipro/d9311/070911decision.pdf>, Erişim Tarihi: 21.8.2013, s.6.

¹⁹ FTC, North Carolina Board of Dental Examiners, <http://www.ftc.gov/os/adipro/d9343/111207ncdentalorder.pdf>, Erişim Tarihi: 20.08.2013, s.3.

²⁰ FTC, s.10-11.

2004 tarihli *Clark County* kararında²¹ da FTC, 43 kişiden oluşan bir avukat grubunun bir konsorsiyum etrafında bir araya gelerek temsil ücret tarifelerini beraber belirlediğini tespit etmiş ve rekabetin ihlal edildiğine karar vermiştir. Yine FTC ve Adalet Bakanlığı, 2009 yılında Hawaii Barosu'nun uygulamalarına ilişkin olarak, baroların hukuki hizmet tanımını genişleterek esasen avukat olmayan kişilerin de sahip olabileceği temsil ya da danışmanlık yetkisine sınırlama getirilemeyeceği ve bu sayede avukat olmayan kişilerin avukatlık sıfatı gerektirmeyen konularda avukatlarla rekabet etmesinin engellenmemesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. FTC ve Adalet Bakanlığı, avukat olmayanlar ile avukatlar arasındaki rekabeti azaltma ihtimaline binaen baronun uygulamalarının Sherman Yasası'na aykırılık yarattığını ifade etmiş ve tüketicilerin faydasına olacak şekilde avukatlık niteliği gerektirmeyen hizmetler bakımından avukat olmayanların da avukatlar ile rekabet edebileceği bir ortam sağlanması gerekliliğine dikkat çekmiştir.²²

2.2. AB'de Regülasyonlar ve Rekabet Hukuku

Avrupa'daki (AB ve üye ülkeler) rekabet hukuku uygulamaları ABD'ye göre çok yenidir. 1957 yılında Avrupa Topluluğu kurulduğunda, kurucu ülkelerden sadece Almanya ve Fransa'da rekabet kanunları mevcuttu. Ancak, bu kanunlar genellikle kâğıt üzerinde kalmıştır. Çünkü bu ülke ekonomilerinde her zaman devletin piyasalara önemli ölçüde müdahalesi söz konusu olmuştur. Avrupa Topluluğu'nun kurucu anlaşması olan Roma Anlaşması'nın 85. ve 86. maddeleri rekabet ile ilişkili temel hükümleri içerir. Üye ülkeler zaman içinde kendi iç hukuklarını bu maddelere uyumlaştırmış ve kendi ulusal rekabet yasalarını oluşturmuşlardır. Roma Anlaşması'nın imzalanmasından sonra bile rekabet kanunları Birlik üyelerinin öncelikli konuları içinde yer almamıştır. Diğer alanlarla karşılaştırıldığında, rekabet yasalarındaki gelişmeler oldukça yavaş bir gelişim göstermiştir. Örneğin, birleşmelere (*mergers*) ilişkin düzenlemeler ancak Roma Anlaşması'nın imzalanmasından 30 yıl sonra, 1989 yılında gerçekleşebilmiştir.²³ Bu nedenle, AB'deki PM'ye ilişkin rekabet uygulamaları ABD'ye göre daha sınırlı kalmıştır ve geçmişi çok daha kısadır.

²¹ FTC, Robert Lewis, James Sowder, Gerald Wear, and Joel R.Yoseph, <http://www.ftc.gov/os/case/list/0310155/040730do0310155.pdf>. Erişim Tarihi: 21.08.2013, s.3-4.

²² FTC, "Comments on Revised Proposed Rule Concerning Unauthorized Practice of Law", <http://www.ftc.gov/os/2009/04/V080004hiunauthorizedpracticeoflaw.pdf>. Erişim Tarihi 14.08.2013.

²³ HAWK, B. E. ve L. L. LAUDATI (1996), "Antitrust Federalism in the United States and Decentralization of Competition Law Enforcement in the European Union: A Comparison", *Fordhan International Law Journal*, Vol. 20, Issue 1.

AB’de PM’ye ilişkin ilk dava 1999 yılındaki *Wouters*²⁴ ve *Arduino*²⁵ davalarıdır. *Wouters* davası, Hollanda Barosu’nun disiplinlerarası ortaklık (bu davada muhasebeciler ile avukatlar arasında) yasağına; *Arduino* davası ise, İtalyan Barosu’nun asgari ve azami ücret tespitine karşı başlatılmıştır. 2002 yılının aynı gününde karara bağlanan her iki davada da Adalet Divanı baroların eylemlerinin rekabete aykırı olmadığına karar vermiştir. Mevcut rekabet kısıtlamalarına karşı bir sonuca ulaşmamasına rağmen bu iki davaya AB bağlamında konu ile ilgili hemen tüm çalışmalarda referans verilir. Çünkü, bu davalar ile ilk defa, baroların (ya da daha genel olarak PMÖ’nün) kamu adına/mefaatine düzenlemeler yapan ve bu yüzden rekabet yasalarından muaf kurumlar değil, birer teşebbüs (*undertaking*) olduğu ve bu nedenle de rekabet kanunu hükümlerine tabi olmaları gerektiği hükmüne varılmıştır. Böylece birçok PMÖ’nün rekabete aykırı uygulamalarının rekabet otoritelerinin önüne getirilmesinin önü açılmıştır.²⁶

AB’de PM’deki regülasyonlara karşı rekabet otoritelerinin en etkili eylemleri rekabet davaları ile değil, rekabet savunuculuğu aracılığı ile olmuştur. *Wouters* ve *Arduino* davalarının kararlarını (2002) takip eden aylarda Avrupa Komisyonu üye ülkelerin ulusal rekabet otoritelerini toplantıya çağırmıştır. Bu toplantının amacı, rekabet hukuku ve PM ile ilgili konuları tartışmak, *Wouters* ve *Arduino* kararlarının yorumu hakkında ortak bir görüş oluşturmak ve AB rekabet yasalarının yorumlanmasındaki farklılıkları gidermek olarak duyurulmuştur. Ardından Komisyon PM’deki regülasyonlara ilişkin bir envanter çalışması başlatmıştır. AB’nin söz konusu dönemde rekabetten sorumlu komiseri (*EC Competition Commissioner*) olan Mario Monti bu envanter çalışmasının gerekçesini katıldığı bir toplantıda şöyle ifade etmiştir:

Profesyonel Mesleklerdeki kurallar ve regülasyonlar şimdiki seviyesini tarihsel geleneklere borçlular. Modern dünyada bunların kaç tanesine hâlâ ihtiyacımız var? Sektörü geliştiriyorlar mı yoksa gelişimine engel mi oluyorlar? Biraz daha provakatif olmak gerekirse, bu regülasyonlar tüketicileri mi yoksa meslek mensuplarını mı koruyorlar? Bugün mevcut olmayan çok farklı bir ekonomik bağlamda ortaya çıkmış olan mevcut regülasyonların kamu menfaatinin korunması maksadına hâlâ hizmet edip etmediklerinin değerlendirilmesini hedefliyorum. Ayrıca, mevcut piyasa koşullarında mevcut en etkin mekanizmalar olup olmadıklarını da

²⁴ Case C-309/99 J.C.J. *Wouters and Others v. Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* (2002) ECR Page I-01577.

²⁵ Case C-35/99 *Pretore di Pinerolo v. Manuele Arduino* (2002) ECR Page I-01529.

²⁶ TERRY, L. S. (2009), “The European Commission Project Regarding Competition in Professional Services”, *Northwestern Journal of International Law and Business*, Vol. 29, Issue 1.

*değerlendirmek istiyorum.*²⁷

Yine 2002 yılında AB Rekabet Direktörlüğü (*The Competition Directorate*) PM'deki regülasyonlara ilişkin bir rapor hazırlanması için ihale açmıştır. İhaleyi alan Avusturya'daki *Institute for Advanced Studies* raporunu 2003 yılında tamamlamış ve rapor aynı yıl Avrupa Komisyonu'nun internet sitesinde yayımlanmıştır. Üye ülkelerdeki belli başlı PM'nin ayrıntılı olarak incelendiği raporda meslekler ve ülkeler arasında regülasyon farkları olduğu ve regülasyonların yumuşatılmasının tüketicilerin lehine olacağı vurgulanmıştır.²⁸

2003 yılında Komisyon'un regülasyon envanter çalışması da yayımlanmıştır.²⁹ Bu raporda da 13 AB üyesi ülkenin beş meslek grubu incelenmiş ve ülkeler ve meslekler regülasyon düzeylerine göre sınıflanmıştır. Bu rapor 2004 yılında Birliğe yeni katılan Doğu Avrupa ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.³⁰ 2004 yılında "Profesyonel Hizmetlerde Rekabet Üzerine" başlıklı rapor³¹ yayımlanmış, bunu 2005 yılındaki "Profesyonel Hizmetler- Daha Fazla Reform için Fırsat" başlıklı rapor izlemiştir.³² İlk iki rapor, AB ülkelerindeki PM'deki regülasyonlara ilişkin birer envanter çalışması iken, son iki rapor ise Komisyon'un görüşlerini de içermektedir. Bu raporlarda regülasyonlara tamamıyla karşı olunmadığı ancak tüketicilerin korunmasının daha etkin bir yolunun bulunamaması durumunda varlıklarını sürdürmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Üye ülkelerin regülasyon otoriteleri ve PM örgütlerinin biraraya gelip bu regülasyonları gözden geçirmeleri, kamu yararına olduğu konusunda uzlaşılan maddelerin korunup, uzlaşılamayan kuralların değiştirilmesi ya da tümüyle kaldırılmasına karar verilmesi tavsiye edilmektedir.

Komisyon'un *Belçika Mimarlar Odası Kararı*'nda³³ odanın belirlediği tavsiye edilen fiyat listesinin rekabet kurallarını ihlal eder nitelikte olup olmadığı ele alınmaktadır. Kararda, Belçika Mimarlar Odası'nın uyguladığı bu fiyat listesinin

²⁷ Terry 2009, s. 31-32.

²⁸ PATERSON vd. 2007.

²⁹ EU Commission (2004), "DG Competition, Stocktaking Exercise on Regulation of Professional Services: Overview of Regulation in the EU Member States", COMP/D3/MK/D, http://ec.europa.eu/competition/sectors/professional_services/studies/overview_of_regulation_in_the_eu_professions.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2013.

³⁰ EU Commission (2004).

³¹ EU Commission (2004), "Report on Competition in Professional Services", Brussels, Belgium, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0083:FIN:EN:PDF>. Erişim Tarihi: 14.05.2013.

³² EU Commission (2005), "Professional Services - Scope For More Reform", Follow-up to the Report on Competition in Professional Services, Commission Communication COM (2005) 405 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0405:EN:HTML>. Erişim Tarihi: 14.05.2013.

³³ Case COMP/38.549 Belgian Architects' Association v. Commission, (2004), OJ L 4/10.

aynen fiyat belirlemede olduğu gibi rekabeti kısıtladığı söylenmekle beraber tavsiye edilen fiyat kavramının tüketicileri yanlış yönlendirebileceği ve mimarlar arasında koordinasyona mahal verebileceğine işaret edilmektedir. Nitekim derneklerin tavsiye niteliğinde dahi olsa kendi üyeleri arasında geçerli olacak fiyat listesi yayınlamaları kartel benzeri oluşumları tetikleyebilecek ve rekabetin sınırlandırılmasına neden olabilecektir. Karar sonucunda söz konusu listenin rekabet kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle Belçika Mimarlar Odası'na 100,000 Avro ceza kesilmiştir.

Adalet Divanı *Portekiz Mali Müşavirler Odası Kararı*'nda³⁴ odanın üyeleri için öngörülen zorunlu eğitimlerin yalnızca odanın kendisi tarafından verilebileceğini düzenleyen tüzüğü bir teşebbüs birliği kararı olarak değerlendirmiş ve tüzüğün ilgili eğitimleri verebilecek alternatif teşebbüslerin söz konusu eğitimleri vermesini engellediğini ve dolayısıyla söz konusu teşebbüs birliği kararının ilgili eğitimleri vermek isteyen diğer teşebbüsler aleyhine rekabeti kısıtladığı sonucuna varmıştır.

Sonuç olarak, yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız gelişmeler göstermektedir ki, (1) hem AB'de hem de ABD'de rekabet otoriteleri PM'deki rekabeti kısıtlayıcı uygulamalar ile mücadele etmektedir. (2) Mücadelenin tarihi ABD'de AB'ye göre çok eskidir. (3) Bu mücadelede, bu iki bölgenin farklı geleneklerine paralel olarak, ABD'de mahkemeler (yasal yaptırımlar), AB'de ise Komisyon kararları (rekabet savunuculuğu) ön plana çıkmaktadır. Bu bulgular her iki bölgede regülasyonların giderek yumuşuyor olmasına rağmen AB'deki regülasyon seviyesinin ABD'ye göre çok daha yüksek olduğu sonucuyla ilişkilendirilebilir.

3. TÜRKİYE'DEKİ REGÜLASYONLAR VE REKABET HUKUKU

3.1. Türkiye'de Profesyonel Hizmetlere İlişkin Ne Gibi Düzenlemeler Var?

Bu alt bölümde Türkiye'de altı PM grubundaki (Doktorluk, Eczacılık, Avukatlık, Noterlik, Mali Müşavirlik ve Mühendislik-Mimarlık) regülasyonlar ele alınmıştır. Bu altı PM hem sayıları hem de ekonomideki ağırlıkları açısından oldukça yüksek bir temsil niteliğine sahiptir. Aşağıdaki detaylarda da görüleceği üzere Türkiye'de, bu çalışmada ele alınan tüm meslek ve meslek grupları için, diğer ülkelerde mevcut kısıtlamaların tümü, aynı gerekçelerle bulunmaktadır. Ancak, profesyonel meslekler tabi oldukları regülasyonların kapsamı ve katılığı açısından farklılık göstermektedir. Avukatlık ve noterlik diğer PM'lere göre daha sıkı regülasyonlara tabi iken, mühendis ve mimarlara ilişkin gerek genel gerekse de özel kanunlarda³⁵ yer alan regülasyonlar daha gevşektir.

³⁴ Case C-1/12 Portuguese Order of Chartered Accountants v. Competition Authority (2013), ECR'de henüz yayımlanmamıştır.

³⁵ Ülkemizde 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun'un yanı sıra kimya

3.1.1. Giriş Kısıtlamaları

Tablo 1’de ülkemizde profesyonel meslekler için getirilmiş olan belli başlı “giriş kısıtlamaları”nı karşılaştırmalı şekilde vermektedir. Sayı sınırlandırması sadece noterlik mesleği için öngörülmüştür. Noter olabilmek için sadece staj yapıp noterlik belgesi almak yetmemektedir. Belge sahipleri Adalet Bakanlığı tarafından tutulan bir deftere kayıt olmakta ve ancak sıra kendilerine geldiğinde, yani mevcut noterlikler boşaldığında ya da yeni noterlikler kurulduğunda atama usulüyle mesleğe başlayabilmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Profesyonel Mesleklere Giriş Kısıtlamaları

Meslek	Tekel Hakkı	Asgari Eğitim / Staj Kısıtlaması	Sayı Sınırlaması	Meslek Kuruluşuna Üyelik Şartı	T.C. Vatandaşlığı Kısıtlaması	Sabıka / Disiplin Kısıtlaması
Tıp Doktorluğu	Var	Var	Yok	Var	Var	Var
Eczacılık	Var	Var	Yok	Var	Var	Var
Avukatlık	Var	Var	Yok	Var	Var	Var
Noterlik	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Mali Müşavirlik (SMMM ve YMM)	Var	Var	Yok	Var	Var	Var
Mühendis ve mimarlık	Var	Var	Yok	Var	Yok(1)	Yok

(1) Lisanslı harita kadastro mühendisleri ile orman, orman endüstrisi ve ağaç işleri mühendisleri için vatandaşlık şartı aranmaktadır.

Meslek kuruluşuna üyelik şartıyla ilgili olarak Anayasa’nın 135. maddesi doğrultusunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girmelerinin mecburi olmadığı hatırlatılmalıdır. Bunun yanı sıra danışman ya da öğretim görevlisi olarak çalışan, fiilen mesleğini icra etmeyen mühendisler için de ilgili odaya kayıt zorunlu değildir.

Belirli bir mesleğe kabul edilmek o meslekle ilgili tüm faaliyetlerin yerine getirilebileceği anlamına gelmemektedir. Örneğin, yeminli mali müşavirlerin halka açık şirketlerin hesaplarını denetleyebilmeleri için 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu³⁶ kapsamında bağımsız denetim kuruluşu olarak yetkilendirilmiş bir kuruluşta görev yapmaları gerekmektedir. Noterler ise kendi aralarında birinci,

mühendisliği, ziraat yüksek mühendisliği, orman, orman endüstri ve ağaç işleri mühendislikleri ve lisanslı harita kadastro mühendisliği için özel kanunlar bulunmaktadır.

³⁶30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe giren 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

ikinci ve üçüncü sınıf olarak ayrılmaktadır. Noterlik Kanunu'nun 27. maddesine göre “Birinci sınıf noterliğe birinci sınıf, ikinci sınıf noterliğe birinci veya ikinci sınıf, üçüncü sınıf noterliğe birinci, ikinci veya üçüncü sınıf noterler arasından, (...) isteklilerden birisi, Adalet Bakanı tarafından atanır.” Dolayısıyla, giriş kısıtlamalarını birincil ve ikincil olarak ikiye ayırmak ve bazı durumlarda ikincil kısıtlamaların etkisini ayrıca incelemek gereklidir.

3.1.2. Piyasa Davranışlarına İlişkin Kısıtlamalar

Profesyonel mesleklere giriş kısıtlamalarının tamamı kanunlarla düzenlenmişken piyasa davranışlarına ilişkin kısıtlamaların bir kısmının kanunlarda, diğer bir bölümünün ise kanundan alınan yetki çerçevesinde bizzat meslek kuruluşları tarafından kabul edilen düzenlemelerde yer aldığı görülmektedir.

3.1.2.1. Fiyat ve Ücret Kısıtlamaları

Piyasa davranışlarına ilişkin kısıtlamaların en önemlisi fiyat ve ücret düzenlemeleridir. Zira, bu tür düzenlemeler hizmet piyasalarında arz – talep dengesini doğrudan etkilemektedir. Bu çalışmada ele alınan tüm meslek ve meslek gruplarında fiyat ve ücret düzenlemeleri kabul edilmiş olup konunun ayrıntılı olarak incelenmesi yerinde olacaktır.

6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu'nun³⁷ (6023 sayılı Kanun) 28/ II. maddesine göre Türk Tabipler Birliği İdari Heyeti'nin vazifeleri arasında “Tabip odalarının veya birlik teşekküllerinden herhangi birisinin göstereceği lüzum üzerine, muayene, ameliyat ve girişimsel işlem ücretlerinin miktarlarını gösteren rehber tarifeler düzenlemek” yer almaktadır. Bu tarifeler Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi tarafından tasdik edildikten sonra Sağlık Bakanlığı'na bildirilmektedir.

6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu'nda³⁸ (6643 sayılı Kanun) da benzer bir hüküm yer almaktadır. Anılan Kanununun 4/1. maddesinin (e) bendine göre “Hususi ihtisas komisyonlarına hazırlattıracağı ilaç fiyat tarifelerini Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletinin tensip ve tasdikine arzetmek ve tasdik edilen tarifelerin tatbik olunup olunmadığını kontrol etmek” Birlik'in vazifeleri arasındadır. Görüldüğü üzere, Türk Eczacıları Birliği (TEB) tarafından hazırlanan tarifeler ancak Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanması halinde geçerlilik kazanmaktadır. Uygulamada ilaç fiyatları Bakanlık tarafından belirlenmektedir. Bakanlık majistral, yani eczanelerde üretilen ilaçlar için de tarife belirlemektedir.

³⁷ 31.01.1953 tarih ve 8323 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu

³⁸ 02.02.1956 tarih ve 9223 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu

Ayrıca 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun'un³⁹ (6197 sayılı Kanun) 39. maddesi doğrultusunda Bakanlık şikâyet üzerine yapılacak tetkik sonucunda tarife üzerinde fiyatla ilaç sattığı tespit edilen eczacılara yazılı ihtar yapma ve aynı 6197 sayılı Kanun'un 44. maddesi uyarınca idari para cezası verme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, eczacılıkta azami fiyat uygulaması olduğu söylenebilir.

Avukatlık hizmetleri için bir asgari ücret tarifesi bulunmaktadır. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun⁴⁰ 168. maddesine göre tarifenin belirlenmesinde izlenen yöntem şudur: Barolar tarafından hazırlanan tarifeler Türkiye Barolar Birliği'ne gönderilmekte, Birlik bu teklifleri dikkate alarak bir tarife hazırlayıp onaylanmak üzere ilgili bakanlık olan Adalet Bakanlığı'na sunmaktadır. Ancak, Adalet Bakanlığı'nın tarifeyi uygun görmemesi durumunda son sözü Türkiye Barolar Birliği söylemektedir. Buna karşılık, incelenen diğer tüm profesyonel mesleklerde tarifeler ilgili Bakanlık'ın onayına tabidir.

Avukatlık Kanunu'nun 164. maddesine göre avukatlar asgari ücret tarifesi altında vekâlet ücreti kararlaştıramaz. Vekâlet ücretinin dava veya hükmolunacak şeyin değeri üzerinden belirlendiği durumlarda da bu değer tarifede yer alan ücretlerin altında olmamalıdır. Dolayısıyla ülkemizde Ödemenin Şarta Bağlı Olduğu Sözleşme⁴¹ uygulaması ancak kısmen hayata geçirilebilmektedir.

Fiyat ve ücret düzenlemelerinin en katı olduğu profesyonel meslek noterliktir. 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun⁴² (1512 sayılı Kanun) "Ücret Tarifesi" başlıklı 112/1. maddesi aşağıdaki şekildedir:

Noterlerin yaptıkları işlemlere ait harç üzerinden hesaplanacak ücretleri ile vasiyetname ve vakif senedi düzenlenmesinden alınacak ücretler, yazı, bir dilden diğer dile veya bir yazıdan diğer yazıya çevirme, karşılaştırma, tescil, emanetlerin saklanması ve kanunlarında harç, vergi ve resimlerden bağışık olduğu yazılı işlemler ile defter onaylanmasından ve kanunun ücret almayı öngördüğü sair işlemlerden alacakları ücretler ve noterlerle imzaya yetkili vekillerinin yol ödeneğinin miktarı, Türkiye Noterler Birliğinin mütalaası alındıktan sonra Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenecek bir tarife ile tespit olunur.

³⁹ 24.12.1954 tarih ve 8591 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun.

⁴⁰ 07.04.1969 tarih ve 13168 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1136 sayılı Avukatlık Kanunu.

⁴¹ Örneğin, müvekkilin avukatına belirli bir ücret ödemesi yerine davayı kazanması halinde bir ödeme yapmasına dayanan anlaşmalar.

⁴² 5.2.1972 tarih ve 14090 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1512 sayılı Noterlik Kanunu.

Noter ücret tarifeleri rehber ya da asgari ücretleri gösterir nitelikli değil uygulanması zorunlu sabit ücretlerdir. İncelediğimiz profesyonel meslekler arasında bu uygulamanın bir benzeri daha yoktur.

3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun⁴³ (3568 sayılı Kanun) 46. maddesi de asgari ücret tarifesi uygulamasına yer vermektedir. Tarifenin tespit edilmesinde avukatlık asgari ücret tarifesi ile aynı yöntem takip edilmektedir. Ancak son sözü meslek üst kuruluşu olan Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) değil, ilgili bakanlık olan Maliye Bakanlığı söylemektedir. Mali müşavirlerin asgari ücret tarifesi altında ücret kabul etmesi yasaktır.

Mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde fiyat ve ücret düzenlemeleri sorunlu bir konudur. Ne 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu⁴⁴ ne de meslek kanunları Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) asgari fiyat veya ücret belirleme yetkisi vermektedir. Buna karşılık TMMOB tarafından kabul edilmiş, bu konularla ilgili hükümler içeren dört ayrı yönetmelik bulunmaktadır.⁴⁵ Bu yönetmelikler ile asgari ücretler/asgari hizmet bedelleri tespit edilmekte, bu meblağların altında ücret kabul eden mühendis ve mimarlar için disiplin işlemleri uygulanması öngörülmektedir. TMMOB çatısı altında bulunan bazı odaların da benzer yönetmelikleri vardır.

Profesyonel mesleklerde fiyat ve ücret düzenlemelerine ilişkin bulgularımız Tablo 2' de özetlenmektedir.

⁴³ 13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu.

⁴⁴ 04.02.1954 tarih ve 8625 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu.

⁴⁵ TMMOB Serbest Mühendislik ve Mimarlık Hizmetleri Asgari Ücret Yönetmeliği, TMMOB Mimarlık-Mühendislik Hizmetleri ve Asgari Ücret-Asgari Çizim ve Düzenleme Esasları Yönetmeliği, TMMOB Asgari Ücret ve Çizim Standartları Tesbit Komisyonu ve Kontrol Bürolarının Kurulmasına İlişkin Yönetmelik ve TMMOB Disiplin Yönetmeliği.

Tablo 2: Türkiye’de Profesyonel Mesleklerde Fiyat ve Ücret Kısıtlamaları

Meslek	Düzenleme Türü	Düzenleme Aracı	Düzenleyen (Nihai Karar Mercii)
Tıp Doktorluğu	Rehber Ücret	Tarife	Türk Tabipleri Birliği
Eczacılık	Azami Ücret	Tarife	Sağlık Bakanlığı
Avukatlık	Asgari Ücret	Tarife	Türkiye Barolar Birliği
Noterlik	Sabit Ücret	Tarife	Adalet Bakanlığı
Mali Müşavirlik (SMM/YMM)	Asgari Ücret	Tarife	Maliye Bakanlığı
Mühendis ve Mimarlık	Asgari Ücret	Yönetmelik	TMMOB

3.1.2.2. Reklam ve Pazarlama Kısıtlamaları

Reklam ve pazarlama kısıtlamaları, profesyonel mesleklerde piyasa davranışlarına ilişkin düzenlemelerin diğer bir önemli boyutunu oluşturmaktadır. Fiyat ve ücretlerin düzenlendiği piyasalarda reklam ve pazarlama çalışmalarının önemi daha da artmaktadır; çünkü reklamlar fiyat rekabeti açısından sınırlandırılmış olan teşebbüslere farklı bir rekabet mecrası açmaktadır. Ancak, Türkiye’de profesyonel mesleklerin reklam açısından da ciddi kısıtlamalara maruz kaldığı görülmektedir.

1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun’un⁴⁶ (1219 sayılı Kanun) 24. maddesine göre “İcrayı sanat eden tabipler hasta kabul ettikleri mahal ile muayene saatlerini ve ihtisaslarını bildiren ilanlar tertibine mezun olup diğer suretlerle ilan, reklam ve saire yapmaları memnudur.” 6023 sayılı Kanun’un 28/I maddesine göre de Türk Tabipler Birliği İdari Heyeti’nin vazifeleri arasında “Sinema, radyo, müstahdemler veya sair yazılı ve sözlü vasıtalarla reklam yapılmasını” önlemek yer almaktadır. Aynı Kanun’un 59/1. maddesinin (g) bendine göre Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi’nin görevlerinden biri “Meslektaşların birbiri ile ve hastaları ile münasebetlerini düzenleyen deontoloji nizamnameleri hazırlamak” olup bu doğrultuda kabul edilen Hekim Meslek Etiği Kuralları’nın⁴⁷ “Ticari Amaç ve Reklam Yasağı” başlıklı 11. maddesi de reklam yasağını tekrarlamaktadır.

6643 sayılı Kanun’un 20. maddesi TEB İdari Heyeti’ne eczacıların “eczaneler ve müstahzarlar hakkında meslek adabına ve bu husustaki kanun hükümlerine uymayacak şekilde reklam, ilan ve propaganda yapmalarını önlemek” görevini

⁴⁶ 14.04.1928 tarih ve 863 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun.

⁴⁷ Hekim Meslek Etiği kuralları için bakınız: <http://www.ttb.org.tr/index.php/component/content/article/15-genel/552-hekl-meslek-etkurallari>, Erişim Tarihi: 14.08.2013.

vermektedir. Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü'nün 9/2. maddesi ise “*Eczacı, yazı veya sözle veya her ne şekilde ve suretle olursa olsun kendi reklamını yapamaz; iş kağıtlarına ve faturalara reklam mahiyetinde ibareler koyamaz.*” demektedir. Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun'da benzer bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla, diğer profesyonel mesleklerden farklı olarak eczacılara reklam yasağı getirilmesini Bakanlar Kurulu uygun görmüş bulunmaktadır.

Avukatlık Kanunu'nun “*Reklam Yasağı*” başlıklı 55/1. maddesine göre “*Avukatların iş elde etmek için, reklam sayılabilecek her türlü teşebbüs ve harekette bulunmaları ve özellikle tabelalarında ve basılı kağıtlarında avukat unvanı ile akademik unvanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır.*” Aynı maddenin 3. fıkrası doğrultusunda Türkiye Barolar Birliği Reklam Yasağı Yönetmeliği (Reklam Yasağı Yönetmeliği) kabul edilmiştir. Tabela, basılı evrak, telefon rehberi ve internet gibi başlıklar altında son derece ayrıntılı, avukatların “*av.tı*” uzantılı internet alan adları kullanması zorunluluğu gibi bazı durumlarda katı hükümlere yer veren bu Yönetmelik, ülkemizde profesyonel mesleklere ilişkin reklam ve pazarlama düzenlemeleri arasında en kapsamlı olanıdır.

Noterlik Kanunu meslek içi rekabetin sınırlandırılmasında bir adım daha ileri gitmektedir. Kanun'da “*reklam ve rekabet niteliğinde bir eylemde bulunmak*” 50. maddede “*Noterlik görevi ile birleşmeyen ve noterlerin yapmaktan yasaklı oldukları işler*” arasında sayılmaktadır⁴⁸. Noterler ayrıca “*her ne suretle olursa olsun noterlik ücreti hususunda kendi aralarında sözlü veya yazılı anlaşma*” yapamaz.

Görüldüğü üzere Noterlik Kanunu sadece reklam yapmayı değil, her türlü meslek içi rekabeti mutlak şekilde yasaklamaktadır⁴⁹. Ayrıca, Kanun'un Türkiye Noterler Birliği'nin görevlerini sıralayan 166. maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

Noterlik işlemlerinin bu kanuna uygun şekilde yapılmasını sağlamak ve özellikle kambiyo senetlerinin (Çek, poliçe ve emre muharrer senet) protestoları ile sair konularda noterler arasında rekabeti önlemek amacı ile ilgili resmi ve özel kuruluşlarla temas etmek, gerekirse varılan sonuçları tarafların uymakla yükümlü olduğu bir protokole bağlamak (İlgili resmi ve özel kuruluşlar, Türkiye Noterler Birliği ile gerekli temasta bulunmaktan ve protokol düzenlemekten kaçınamazlar),

⁴⁸ Noterlik Kanunu Yönetmeliği'nin 4/3. maddesi bu kapsamda noterlerin nasıl tabela asabileceğini düzenlemektedir. Bu Yönetmelik, Türkiye Barolar Birliği Reklam Yasağı Yönetmeliği'nde ele alınan basılı evrak ve internet gibi mecraları düzenlememektedir.

⁴⁹ Noterliğe ilişkin olarak sayı sınırlandırması bulunduğu ve bu düzenlemenin de rekabeti kendiliğinden azalttığı hatırlanmalıdır.

Bu hüküm kapsamında noterlerin kendi aralarında rekabet etmesini önlemek sadece Türkiye Noterler Birliği'nin değil, Türkiye'deki tüm kuruluşların kanuni sorumluluğu haline gelmektedir.

Türkiye Noterler Birliği tarafından 37. Olağan Kongre'de kabul edilen Noter Mesleğinde Uyulması Zorunlu Etik Kurallar⁵⁰ yumuşak hukuk⁵¹ niteliği taşımakla beraber meslek mensuplarının tabi olduğu "reklam ve rekabet yasağını" tamamlayıcı niteliktedir. 6-24, 6-26 ve 6-27 sayılı etik kurallar sırasıyla aşağıdaki şekildedir:

Noterler fazla gelir sağlayacak, iş adedini arttıracak, rekabete yol açacak hiçbir davranış içine giremezler. Rekabet amacı ile resmi daire yetkilileri, özel ve tüzel kişiler ile ilişkiler kuramaz, anlaşmalar yapamazlar.

Basılı kâğıtlarında, kartvizitlerinde, daire adres ve yerlerini gösterir levhalarında, telefon rehberinde, herhangi bir nedenle verdikleri ilanlarda rekabete neden olabilecek ibareler kullanmaktan kaçınmalıdırlar.

Daha fazla olanak ve koşullar temin ve yüksek ücret vaadi ile diğer bir daireden personel alınması, meslek dayanışmasına, birlik ve beraberlik ruhuna ve noterlik ahlâkına ters düşeceğinden, bu durumdaki personeli ancak noterinden muvafakat alarak çalıştırabilmektedirler.

3568 sayılı Kanun'un 45. maddesine göre serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler "iş elde etmek için reklâm sayılabilecek faaliyetlerde bulunamazlar. Tabela veya basılı kâğıtlarında ruhsatname ile belirlenen mesleki unvanları dışında başka sıfat kullanamazlar." TÜRMOB tarafından kabul edilen Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Meslek Ahlak Kuralları ile İlgili Mecburi Meslek kararının 17. maddesi de "Reklam ve Teşvik Yasağı" başlığını taşımakta ve bu konuda ayrıntılı hükümler ihtiva etmektedir.

Daha yumuşak düzenlemelere tabi olduklarını belirttiğimiz mühendislerle ilişkin bir reklam yasağı bulunmamaktadır. Buna karşılık TMMOB Mimarlar Odası Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği'nin 7/1. maddesinin c bendine göre "Mimar, proje ve uygulamaları için gerçeğe aykırı olarak kendisinin kalitesi ve ucuz bina yaptığını ya da zamandan tasarruf sağladığını, ucuz ve süratli hizmet yaptığını ya da buna benzer bir hususu ileri sürerek ilan vermez. Hiçbir şekilde reklam yapamaz."

⁵⁰ <http://www.tnb.org.tr/TNBEtikKurallar.aspx>, Erişim Tarihi: 14.08.2013.

⁵¹ Yumuşak hukuk terimi kanunen bağlayıcılığı ya da yaptırımı olmayan resmi belgeleri nitelendirmek için kullanılmaktadır.

3.1.2.3. Organizasyon Biçimine İlişkin Kısıtlamalar

Organizasyon biçimine ilişkin düzenlemeler, profesyonel hizmetlerde *piyasa davranışlarına ilişkin kısıtlamalar* kapsamında inceleyeceğimiz son konudur. Profesyonel hizmetlerde meslek mensuplarına tekel hakkı tanınması ve buna karşılık verilen hizmetlere ilişkin spesifik sorumluluklar yüklenmesi nedeniyle piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin organizasyonlarına ilişkin bazı kısıtlamalara gidilebilmektedir. Bu tür kısıtlamaların ne kadar isabetli olduğu başlı başına bir sorun teşkil etmektedir.

Ülkemizde bu tür kısıtlamalar – sayı sınırlamasına tabi olan ve Adalet Bakanlığı tarafından atanan noterler bir yana bırakılırsa – eczacılar ve avukatlara ilişkin olarak da uygulanmaktadır. Mali müşavirlere ilişkin olarak ise özel kurallar getirilmiştir⁵².

6197 sayılı Kanun'un 18. maddesine göre “*Bir eczacının birden fazla eczane açması veya mesul müdürlüğünü üzerine alması yasaktır.*” Bir eczane sahibinin vefat etmesi ya da görevine devam edememesi durumunda eczane belirli koşullar altında ve geçici bir süreliğine bir mesul müdür tarafından idare edilebilmektedir. Ancak, mesul müdürün de eczacı olması gerekmektedir.

Avukatlık Kanunu'nun 43. maddesine göre “*Bir avukatın birden fazla bürosu olamaz. Birlikte çalışan avukatlar ayrı büro edinemezler. Avukatlık ortaklığı yurt içinde şube açamaz.*” Kanun, avukatların sadece iki şekilde birlikte çalışabileceği hükme bağlanmaktadır: Aynı büroda birlikte çalışma ve avukatlık ortaklığı. Avukatlık ortaklığı da ayrıntılı kurallara tabi tutulmuştur.

3568 sayılı Kanun madde 2/B'ye göre “*Yeminli mali müşavirler muhasebe ile ilgili defter tutamazlar, muhasebe bürosu açamazlar ve muhasebe bürolarına ortak olamazlar.*” Bu düzenlemenin nedeni yeminli mali müşavirlere tasdik yetkisi verilmiş olmasıdır. Kanun'un 45/4. maddesine göre:

Birden çok meslek mensubu çalışmalarını; serbest muhasebeci mali müşavirlik veya yeminli mali müşavirlik ortaklık bürosu veya şirket şeklinde birleştirebilirler. Bu bürolarda yapılan faaliyetler ticari faaliyet sayılmaz. Şirket şeklinde çalışılması halinde, yapılan işlerden doğacak cezai sorumluluk işi yapan meslek mensubuna aittir.

Söz konusu bürolarda yapılan faaliyetlerin ticari faaliyet sayılmayacağını belirtmesinin nedeni aynı maddenin ilk fıkrasına göre meslek mensuplarının

⁵²Mühendis ve mimarlara ilişkin özel kurallar da bulunmakla beraber bunlar kısıtlama getirmemekte veya bir kısıtlamayla bağlantılı bulunmamaktadır.

ticari faaliyette bulunmalarının yasaklanmış olmasıdır⁵³.

Mesleki davranışlara ilişkin düzenlemeler arasında ticaret yasağı kuralları özellikle göze çarpmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz üzere 3568 sayılı Kanun'un 45/1. maddesi mali müşavirlerin ticari faaliyette bulunmalarını yasaklamaktadır. Mühendis ve mimarlık haricinde incelemekte olduğumuz tüm profesyonel hizmetler için benzer hükümler bulunmaktadır. 1219 sayılı Kanun'un 12. maddesine göre "*Hekimlik yapmak üzere bir yerde kayıt olan herhangi bir hekimin, dükkan ve mağaza açarak, her türlü ticaret yapması yasaktır.*". 6197 sayılı Kanun'un 19. maddesine göre "*Bir eczane sahibi eczanesi dışında ilaç tertip edemeyeceği ve mesleki dışında bizzat ticaret yapamayacağı gibi öğretmenlikten ve seçimle elde edilen vazifelerden başka bir iş de kabul edemez.*". 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 11. maddesine göre "*Aylık, ücret, gündelik veya kesenek gibi ödemeler karşılığında görülen hiçbir hizmet ve görev, sigorta üreticiliği, tacirlik ve esnaflık veya meslekin onuru ile bağdaşması mümkün olmayan her türlü iş avukatlıkla birleşemez.*". Avukatlıkla birleşemeyen işler ise avukatlık mesleğinin icrasına engel teşkil etmektedir. Son olarak 1512 sayılı Kanun'un 50. maddesi doğrultusunda noterler "*borsa oyunu oynamak*" ve ticaret yapmaktan yasaklıdır.

3.1.3. Mesleki Davranışlara İlişkin Kısıtlamalar

Profesyonel hizmetlere ilişkin düzenlemelere dair incelememizin son başlığı mesleki davranışlara ilişkin düzenlemelerdir. Aslında mesleki davranışlara ilişkin düzenlemeleri piyasa davranışlarına ilişkin düzenlemelerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Görmüş olduğumuz üzere, piyasa davranışlarına ilişkin olan reklam yasakları kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları tarafından ekseriyetle etik kurallar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Meslek kuruluşları tarafından belirlenen etik kuralların, disiplin kurallarının ve diğer davranış düzenlemelerinin, giriş engelleri ve piyasa davranışlarına ilişkin kısıtlamaları takviye edici bir rol oynadığı söylenebilir. Nitekim, reklam yasaklarının, bağlayıcı olan mevzuatlarda yer almasına rağmen etik kurallar kapsamında tekrar edilmiş olması aslında bu duruma işaret etmektedir.

⁵³ 5531 sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstrisi Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun'un 7/2. maddesi, 3568 sayılı Kanun'un 45/4. maddesinden iktibas edilmiştir. Ancak bu madde ile ormancılık ve orman ürünleri bürolarında yapılan faaliyetlerin ticari faaliyet sayılmaması herhangi bir kısıtlamayla bağlantılı değildir.

Tablo 3: Türkiye’de Profesyonel Mesleki Davranış Düzenlemeleri

Meslek	Meslek Kuruluşu	Mesleki Davranış /Etik Kurallar	Sorumlu Birim
Tıp Doktorluğu	TTB	Var	Etik Kurul Yüksek Onur Kurulu
Eczacılık	TEB	Var	Yüksek Haysiyet Divanı
Avukatlık	TBB	Var	Disiplin Kurulu
Noterlik	TNB	Var	Disiplin Kurulu Etik Komisyonu
Mali Müşavirlik (SMMM/YMM)	TÜRMOB	Var	Etik Komite Disiplin Kurulu
Mühendis ve Mimarlık	TMMOB	Var	Yüksek Onur Kurulu

Kaynak: Deliorman ve Kandemir (2009)’dan yararlanılmış ve bazı değişiklikler yapılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Mesleki davranışlara ilişkin düzenlemeler, meslek mensuplarını sosyal baskı ve çoğu kez yaptırım tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Meslek kuruluşlarının bünyesinde bu kuralların uygulanmasından sorumlu, kanunla belirlenmiş ya da yönetim organları tarafından oluşturulmuş birimler bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada⁵⁴ kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, etik davranış kuralları (*code of conduct*), mesleki etik kuralları ve bunların uygulanmasından sorumlu birimleri olup olmadığı açısından incelenmiştir. Araştırmanın bu çalışmada ele aldığımız meslek kuruluşlarına ilişkin bulguları Tablo 3’te yer almaktadır. Görüldüğü üzere tüm meslek kuruluşlarının davranış/etik kuralları bulunmaktadır. Ayrıca tüm kuruluşlarda bir ya da daha fazla sayıda sorumlu birim olup bu durum meslek mensupları üzerinde bahsettiğimiz şekilde baskı yaratma potansiyeli doğurmaktadır. Böyle bir baskının profesyonel hizmetlere ilişkin olarak bu bölümde ele aldığımız düzenlemelerin etkisini arttıracığı ortadadır.

⁵⁴ Söz konusu araştırma Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bkz. DELİORMAN BAKOĞLU, R. ve A. ÜSTÜNOLDU KANDEMİR (2009), “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Etik”, *Kamu Etiği Akademik Araştırmaları, Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi*, s. 71.

3.2. Profesyonel Mesleklerdeki Regülasyonlara Karşı Türk Rekabet Hukuku

Türkiye’de rekabet hukukunun tarihi çok yenidir. 1994 yılında kabul edilen 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun⁵⁵ (4054 sayılı Kanun) ancak, üç yıl sonra kanunun uygulanmasından sorumlu otorite olan Rekabet Kurumu’nun faaliyete geçmesiyle aktif hale gelmiştir. 4054 sayılı Kanun esas itibarıyla AB rekabet hukukunun temel ilkelerini ve düzenlemelerini benimsemiştir. Zaman içinde AB rekabet hukuku ve politikasındaki değişiklikler de Türkiye’deki sisteme adapte edilmiştir.⁵⁶ Bu nedenle Türkiye’deki PM’deki regülasyonlara karşı rekabet otoritelerinin yaklaşımı ABD’den çok AB’deki uygulamalara yakındır.

PMÖ’nün rekabeti bozan eylemleri Rekabet Kurumu tarafından incelemeye tabi tutulmuş ve Rekabet Kurulu kararlarına konu olmuştur. Kararlara konu olayların önemli bir kısmını, fiyat ve ücret düzenlemelerinin rekabete aykırı yönde kullanılmasıyla ilgili eylemler teşkil etmektedir. Türkiye’de çoğu meslek kuruluşu ve odasının kanundan kaynaklanan yetkiye dayanarak yaptıkları düzenlemelerin rekabeti bozucu etkilerinden yakınan Rekabet Kurumu’nun eski başkanlarından Mustafa Parlak, bu konudaki sıkıntıyı şöyle dile getirmektedir:

“Meslek kuruluşu ve odalarına kanunda fiyat belirleme yetkisi verilmiş. Bu yanlış anlaşılıyor. Bazılarına maksimum fiyat belirleme yetkisi verilmiş ama onlar sabit fiyat belirliyorlar”⁵⁷.

Konumuz açısından önem taşıyan Rekabet Kurulu kararları gözden geçirildiğinde Rekabet Kurumu’nun en çok mühendislik ve mimarlık meslek kuruluşlarına ilişkin olarak inceleme yapmış olduğu görülmektedir. TMMOB çatısı altında örgütlenmiş 23 ayrı oda bulunması nedeniyle bu durum şaşırtıcı değildir. Türk Tabipleri Birliği hakkında iki ve Türkiye Barolar Birliği hakkında bir Kurul kararı bulunmaktadır.

Rekabet Kurulu’nun konuyla ilgili ilk ve en önemli kararı olan *TMMOB* kararı⁵⁸ hakkında ayrıntılı bilgi vermek yerinde olacaktır. Kurul bu kararında TMMOB ve Şehir Planlamacıları Odası’na ilişkin iddiaları incelemiştir. İzmir Ticaret Odası, TMMOB’ye ilişkin olarak *“Meslek odalarının, üyelerini koruma amacıyla, asgari ücretleri belirlediği, belirlenen tarifeye göre fatura ibraz edilmeyen*

⁵⁵ 13.12.1994 tarih ve 22140 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 07.12.1994 tarih ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun.

⁵⁶ ATEŞ, M. (2009), “AB’ye Uyum Bağlamında Türk Rekabet Hukuku ve Politikasına Genel Bir Bakış”, *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, Sayı 1.

⁵⁷ Bkz: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6461671&tarih=2007-05-05>. Erişim Tarihi: 14.05.2013.

⁵⁸ Rekabet Kurulu’nun 22.01.2002 tarih ve 02-04/40-21 sayılı TMMOB kararı.

projeleri imzalamadıkları ve bu suretle piyasadaki rekabeti yok ettikleri”, “belirlenen asgari tarifelerin genellikle piyasa fiyatlarının 3-5 katı olduğu” ve “piyasada fiyatların arz ve talebe göre oluşmasının engellendiği” hususlarını öne sürmüştür. Serbest bir şehir planlamacısı ise “Şehir Plancıları Odası’nun büro tescil ve mesleki denetim ile ilgili mevzuatı gereği asgari fiyatların altında teklif veremediğini”, “Oda fiyatlarının altında iş yapanların büro tescillerinin iptal edildiğini ve Onur Kuruluna verildiğini” ve “Fiyatların oda baskısı ile belirli bir düzeyin üzerinde tutulmasının hem kendilerinin iş almalarını zorlaştırdığını, hem de kamuya zarar verdiği” şikâyetlerinde bulunmuştur. Rekabet Kurulu konuyla ilgili olarak yürüttüğü soruşturma çerçevesinde bir önceki bölümde değindiğimiz TMMOB Serbest Mühendislik ve Mimarlık Hizmetleri Asgari Ücret Yönetmeliği, TMMOB Mimarlık Mühendislik Hizmetleri ve Asgari Ücret-Asgari Çizim ve Düzenleme Esasları Yönetmeliği, TMMOB Asgari Ücret ve Çizim Standartları Tespit Komisyonu ve Kontrol Bürolarının Kurulmasına İlişkin Yönetmelik ve TMMOB Disiplin Yönetmeliğini incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda Rekabet Kurulu, TMMOB’nin asgari ücret tespit esasları belirlemesinin, kendisine bağlı odalara asgari ücret tespit ve denetleme sistemleri getirmesinin ve bu ücretlere uyulmasını temin etmeye yönelik denetim ve yaptırımlarda bulunmasının herhangi bir yasal dayanağı olmadığını tespit etmiş ve 4054 sayılı Kanun’un rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlara ilişkin 4. maddesini ihlal ettiğine oybirliğiyle karar vermiştir. Kurul idari para cezaları vermenin yanı sıra TMMOB’den bu uygulamalara derhal son verilmesini ve asgari ücret belirlemeye ilişkin her türlü kararının uygulanamaz olduğunun bağlı odalara duyurulmasını talep etmiştir. Bu karar, bir kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu hakkında rekabetin fiyat tespiti yoluyla ihlal ettiği iddiasıyla açılan ilk soruşturma sonucunda verilmiş ve söz konusu kuruluşlar hakkında ilk kez idari para cezası uygulanmasını öngörmüş olması nedenleriyle profesyonel mesleklerin rekabete açılmasında bir dönüm noktasıdır⁵⁹.

Rekabet Kurulu’nun TMMOB kararında yer alan, profesyonel hizmetlerde fiyat ve ücret kısıtlamalarının kamu yararı açısından değerlendirildiği bazı genel tespitlere burada yer vermek isabetli olacaktır:⁶⁰

Eskiden ve kısmen de halen serbest mesleklerde rekabetin meslek ahlakıyla, meslek dayanışmasıyla bağdaşmayacağı düşünülmekteydi. Ancak, küresel düzeyde bir serbestleşmeye doğru gidildiği günümüzde Avrupa Birliği, serbest mesleklerde, hem serbest meslek sahipleri ile tüketicilerin yararını

⁵⁹ ÖZDEN, M. (2004), *Profesyonel Meslek Birlikleri*, Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, s. 63-64.

⁶⁰ Rekabet Kurulu’nun 22.01.2002 tarih ve 02-04/40-21 sayılı TMMOB kararı, s. 21-31

gözetilen hem de gelişmeyi sağlayan bir rekabet politikası oluşturmaktadır.

O halde amaç, mesleklerin nitelikleri de göz önünde bulundurularak, serbest mesleklerin rekabet içinde yapılmasını sağlamak olmalıdır. Serbest mesleklerde rekabet, hizmetlerin kalitesi üzerinden yapılmalıdır. Bu durumda, tam ve kesin bilgi edinme yanında hizmet fiyatlarında rekabetin de aynı derecede mümkün olması gerekir. Fiyatların ortak tespiti rekabet kurallarının ağır şekilde ihlalidir.

Meslek örgütlerinin mesleği ve meslek mensuplarını korumaya ve geliştirmeye yönelik belli düzeyde düzenlemelerde bulunabilmeleri doğaldır. Önemli olan, bu düzenlemeler ile rekabet arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Serbest meslek örgütlerinin mesleği korumaya ve meslek ahlakına yönelik uygulamalarının çoğu rekabeti sınırlayıcı olup sadece üyelerinin çıkarlarını korumaya yöneliktir.

[Rekabetin artması ile] meslek örgütleri tüketicilerin çıkarına ve gelişmeye karşı ancak kendilerinin ve üyelerinin çıkarına olan uygulamalar yerine daha genel menfaatleri koruyabilecek, hizmetlerin kalitesini artırmaya ve mesleğin saygınlığını sağlamaya yönelik çalışmalar yapabileceklerdir.

Serbest mesleklerde kalitenin sağlanabilmesi için asgari ücret belirlenmesinin gerekli olduğu düşüncesine katılmak mümkün değildir. Tam aksine rekabetçi ortamda kalitenin sağlanabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, meslek örgütlerince kalite sorusunun sadece ücretle ilişkilendirilmesi, gerçek bir kalite kontrolünü de engelleyecek niteliktedir.

Meslek örgütlerinin örneğin haksız rekabet konusunda önlem almaları meslek ahlakına uygundur. Ancak üyeler arasında rekabetin kısıtlanmasının ve bunun sonucu tüketicilerin zarar görmesinin ve mesleki gelişmenin yavaşlamasının meslek ahlakı ile irtibatlandırılması olanaklı değildir. Aksine odalarca rekabetin sağlanması meslek ahlakı olarak değerlendirilmelidir.

Piyasada serbest olarak çalışan teşebbüs niteliğindeki mimar ve mühendislerin ürettikleri hizmetleri birbirleriyle rekabet ederek tüketiciye sunmaları halinde, asıl o zaman, piyasadan pay almak amacıyla sunacakları kaliteli ve daha ucuz hizmet tüketicilerin yararına olacaktır. Fiyat tespiti, hizmetin kalitesinin kontrolü için bir zorunluluk değildir. Odaların, mimar veya mühendisin tüketici ile anlaşacağı fiyata bakılmaksızın, sunulan hizmetin kalitesini işin niteliğine göre denetlemeleri her zaman mümkündür.

Rekabet Kurulu'nun *İnşaat Mühendisleri Odası* kararında⁶¹, TMMOB ile İnşaat Mühendisleri Odası'nın asgari ücret tarifesi belirlemek suretiyle rekabeti kısıtladıkları iddiası üzerine yapılan inceleme sonucunda, TMMOB'nin ve TMMOB'ye bağlı odaların asgari ücret belirleme yetkisinin herhangi bir kanuna dayanmadığı ve bu nedenle bu uygulamanın yasal dayanağının bulunmadığı belirtilmiştir. Bunun yanında Kurul'un *TMMOB III* kararında⁶² ise, şikâyetçi tarafından Mimarlar Odası'nın mimarlık hizmetlerinin en az bedelinin hesaplanmasında kullanılan yöntemin rekabeti engeller nitelikte olduğu ve bir proje için en az bedel hesaplanırken projenin bulunduğu yere göre bir katsayı belirlendiği, bu çerçevede kullanılan formülde küçük il ve ilçelerdeki mimari projeler için daha küçük bir katsayı belirlenirken büyük il ve ilçelerdeki projeler için daha büyük bir katsayı kullanıldığı iddia edilmiştir. Bunun üzerine yapılan araştırma sonucunda, şikâyete konu en az bedel uygulamasının TMMOB Serbest Mühendislik ve Mimarlık Hizmetleri Asgari Ücret Yönetmeliği'nin 7. maddesi kapsamında hazırlanan 22.12.2006 tarihli "*TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Hizmetleri Şartnamesi ve En Az Bedel Tarifesi*"ne dayandığı tespit edilmiş, fakat asgari ücret belirleme yetkisinin herhangi bir kanuna dayanmamakta olduğu belirlenmiştir. Ancak Rekabet Kurulu her iki kararında da yeni ceza ve önlemlere gerek görmemiştir.⁶³

Rekabet Kurulu'nun Türk Tabipleri Birliği⁶⁴ ve Türkiye Barolar Birliği'ne⁶⁵ ilişkin olarak aldığı kararlar farklı bir nitelik arz etmektedir. Zira Kurul, TMMOB'ye karşı rekabeti koruma yetkisini kullanırken bu meslek kuruluşlarına ilişkin olarak rekabet savunuculuğu görevi ile yetinmiştir. Kurul rekabet savunuculuğu görev ve yetkisini 4054 sayılı Kanun'un 27/1. maddesinin (g) bendi ve 30/1. maddesinin (f) bendinden almaktadır. Bunlar sırasıyla Kurul'un "*Rekabet hukuku ile ilgili mevzuatta yapılması gerekli değişiklikler konusunda doğrudan veya Bakanlığın talebi üzerine görüş bildirmek*" ve Kurul Başkanlığı'nın "*Rekabet politikası ile ilgili olarak alınacak kararlar ve ilgili mevzuat hakkında görüş bildirmek*" hususlarında görev ve yetkili olduğunu hükme bağlamaktadır.

⁶¹ Rekabet Kurulu'nun 09.09.2009 tarih ve 09-41/997-254 sayılı İnşaat Mühendisleri Odası kararı.

⁶² Rekabet Kurulu'nun 22.04.2009 tarih ve 09-17/384-92 sayılı TMMOB IIII kararı.

⁶³ Bunun nedeni ise Rekabet Kurulu'nun 22.01.2002 tarih ve 02-04/40-21 sayılı TMMOB kararı ile başlayan idari yargı sürecinin halen devam ediyor olmasıdır. Özetlemek gerekirse Danıştay, Rekabet Kurumu'nun söz konusu kararının önce yürütmesini durdurmuş, ardından da kararı usul yönünden bozmuştur. Rekabet Kurumu yeni bir karar almaktansa 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi sonucunu doğurduğunu değerlendirdiği yönetmeliklerin iptali için Danıştay'da dava açmıştır. Ancak bu dava ehliyet yönünden reddedilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu nezdinde temyiz davası devam etmektedir.

⁶⁴ Rekabet Kurulu'nun 30.10.2003 tarih ve 03-70/851-369 sayılı Türk Tabipler Birliği II kararı.

⁶⁵ Rekabet Kurulu'nun 13.11.2003 tarih ve 03-73/876 (a)-374 sayılı Türkiye Barolar Birliği kararı.

Rekabet Kurulu, Türk Tabipler Birliği kararında Türk Tabipleri Birliği'nin "6023 sayılı TTB Kanunu'nun 28. maddesine dayanarak Türkiye genelinde illere göre Asgari Ücret Tarifesi düzenlediği, bu uygulamanın doktorların ve tedavi kuruluşlarının tarifinin altında ücretle hizmet sunmalarına engel olduğu" iddiasını incelemiş ve 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında, fiyat ve ücret düzenlemelerinin kamu yararının ışığında değerlendirilmesi açısından önem taşıyan aşağıdaki sonuçlara varmıştır:⁶⁶

Kanun maddesinin konu açısından önemi, bir teşebbüs birliğinin (TTB'nin) bir hizmet piyasasında (özel sağlık hizmetleri) rekabeti doğrudan engelleme, bozma ve kısıtlama amacı taşıyan (hizmet karşılığı alınacak ücretlerin asgarisini belirleme) karar ve uygulamasını yasaklamasıdır. Bu çerçevede TTB'nin özel muayene ve tahlil hizmetleri için uyulması zorunlu ücret tarifeleri düzenlemesi 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesine aykırıdır.

Bununla birlikte, mahkeme kararlarıyla da tespit edildiği üzere, asgari ücret belirleme yetkisi, esasen 6023 sayılı Kanun'un 28. maddesine dayanmaktadır.

Öte yandan, sağlığın bozulduğu durumlarda, muayene, hastalığın teşhis ve tedavisi aciliyet arz edebilmekte; yapılacak iyileştirme hizmetinin ücreti bu açıdan pazarlığa açık olmamaktadır. Bu gibi durumlarda edimler arası dengenin gözetilmesi için rehber bir tarifeye ihtiyaç bulunmaktadır. Hatta tedavi sonrası oluşacak tedavi-ücret anlaşmazlıklarının çözümü açısından ve kişinin rahatsızlığının aciliyet arz etmediği durumlarda da bu tarife faydalı olacaktır.

Ayrıca, acil olmayan muayene ve tedaviler için tarifelerin bağlayıcılığının olmaması gerekmektedir ki, hekim hastanın ihtiyacına ve maddi durumuna göre fiyat farklılaştırılabilmesi, tarifelerin altında da muayene ve tedavi yapabilmelidir. Ancak bu durumda hasta, hastalığı konusunda birden fazla doktora gidebilecek ve diğer vasıtaların yanında bu vasıtayla da kamu sağlığının korunması ve iyileştirilmesine hizmet edilmiş olunacaktır.

Bu çerçevede, 4054 sayılı Kanun'un 27 (g) maddesi kapsamında ilgili sürecin işletilerek yasal düzenleme değişikliği talebi ile ilgili makamlar nezdinde girişimlerde bulunulması ve söz konusu düzenleme değişiklikleri sağlandıktan sonra, fiyat tarifesi yayınlama talebinde bulunan meslek birliklerinin olası taleplerinin, 4054 sayılı Kanun'un muafiyet hükümleri çerçevesinde ayrıca değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Rekabet Kurulu'nun yine Türk Tabipleri Birliği'ne ilişkin olan bir başka

⁶⁶ Rekabet Kurulu'nun 30.10.2003 tarih ve 03-70/851-369 sayılı Türk Tabipler Birliği kararı, s. 13.

kararında⁶⁷ aynı yönde tespitler bulunmaktadır.

Rekabet Kurulu, *Türkiye Barolar Birliği* kararında ise Türkiye Barolar Birliği'nin uygulamalarını inceleme altına almıştır. Kurul yaptığı inceleme sonucunda Birlik'in uygulamalarını ikiye ayırmıştır: (i) Avukatlık asgari ücret tarifesi belirlenmesi ve (ii) işyerlerinde istihdam edilen avukatların ücretlerinin belirlenmesi. Bir önceki bölümde gösterdiğimiz üzere bu uygulamalardan ilki yasal dayanağını doğrudan Avukatlık Kanunu'ndan almaktadır. Dolayısıyla Rekabet Kurulu "*TBB'ye Kanunla açıkça asgari ücret belirleme yetkisi verilmiş olduğundan, şikâyete ilişkin yapılacak herhangi bir işlem bulunmamaktadır.*" yargısına ulaşmış ve rekabet savunuculuğu görev ve yetkisi doğrultusunda ilgili merciler nezdinde rekabetin tesisi için girişimde bulunulmasını karara bağlamıştır. Buna karşılık ikinci uygulamanın Avukatlık Kanunu ile Türkiye Barolar Birliği'ne verilen yetkinin kapsamına girmediği, yani Birlik'in yetki aşımı yaptığı değerlendirilmiştir. İlginç bir şekilde Rekabet Kurulu bu yetki aşımını da rekabetin korunması değil, rekabet savunuculuğu görevi çerçevesinde ele almış ve ilgili merciler nezdinde yapılacak girişimlere bırakmıştır. Sonuç olarak Türkiye Barolar Birliği aleyhinde herhangi bir yaptırıma gerek görülmemiştir.

Rekabet Kurulu rekabet savunuculuğu görevi kapsamında kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının fiyat ve ücret düzenlemelerine ilişkin genel görüşünü de ortaya koymuş bulunmaktadır:

*Açık bir yasal dayanağı olmayan ücret belirlemeye yönelik yönetmelik, tüzük, sirküler gibi meslek örgütleri düzenlemeleri derhal yürürlükten kaldırılmalı, kaynağını bir yasadan alan düzenlemeler için ise, sıratla söz konusu yasaların değiştirilmesi yoluna gidilmelidir*⁶⁸.

Rekabet Kurulu'nun PMÖ hakkındaki kararları yukarıdakiler ile sınırlı değildir. Ancak Kurul'un aldığı diğer kararlar bu bölümde ele alınanlar ile paralellik göstermektedir. Diğer ülke deneyimlerinde olduğu gibi, Rekabet Kurulu da rekabeti bozucu eylemin yasal dayanağı mevcut değil ise uyarı, ceza gibi yöntemler ile söz konusu piyasada rekabeti tesis etmeye çalışmaktadır. Eylemin yasal dayanağının olduğu durumlarda ise Rekabet Kurulu, bir yaptırımda bulunamamakta ancak yine de eylemin rekabeti bozucu niteliğini vurgulamaktadır. Kurul'un tüm çabalarına rağmen Türkiye'de PM'deki regülasyonlarda önemli bir gevşeme sağlanamamıştır. Regülasyonlar Türkiye'nin üyelik yönünde ilerlediği AB ülkelerine göre hâlâ çok katıdır. Bunda, diğer faktörler yanında, Türkiye'deki

⁶⁷ Rekabet Kurulu'nun 13.11.2003 tarih ve 03-73/876 (c)-376 sayılı Türk Tabipler Birliği II kararı.

⁶⁸ Rekabet Kurumu (2001), 2. *Yıllık Rapor*, Rekabet Kurumu, Ankara, s. 24.

rekabet uygulamalarının AB ülkelerine göre çok daha geç başlamasının önemli bir etken olduğunu söylemek yanlış olmaz.

ÖZET VE SONUÇ

PM mensuplarının verdikleri hizmetler dünyanın her yerinde çok uzun yıllardır regülasyonlara tabidir. Regülasyonlar hem meslek mensuplarını ve mesleği hem de bu hizmetlerin tüketicilerini koruma iddiasındadırlar. Ancak yapılan çalışmalar bu iki hedefin çeliştiği durumlarda regülasyonların çoğunlukla meslek mensuplarının menfaatine sonuçlar verdiğiine dair kuvvetli deliller sunmaktadır. Bu nedenle, özellikle rekabeti sınırlamaya yönelik regülasyonlar son 30 yılda giderek artan eleştirilere maruz kalmakta, buna paralel olarak regülasyonlar dünyanın hemen her ülkesinde zaman içinde gevşemekte ya da kaldırılmaktadır.

PM'deki rekabeti sınırlayan regülasyonlara karşı mücadelede söz konusu ülkedeki rekabet yasalarının ve bu yasalar ile ilişkili rekabet otoritelerinin payı büyüktür. Rekabet otoriteleri, bu uygulamalar karşısında uzun yıllar sessiz kalmış olsa da, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren PM'deki rekabeti engelleyen uygulamaları ve bunları tesis etme ve uygulama görevini ifa eden PMÖ'yi giderek artan sıklıkla sorgulamıştır. Yine rekabet otoriteleri yasalara aykırı uygulamaları yasalardan kaynaklanan yaptırım gücünü kullanarak engellemiş, rekabete aykırı uygulamaların yasalar ile korunduğu durumlarda rekabet savunuculuğu yetkisini kullanarak PMÖ, politika yapıcılar ve genel olarak kamuyu, uygulamaların olumsuz etkilerine karşı uyarmıştır.

PM'deki regülasyonların rekabet otoriteleri tarafından sorgulanmasına ilişkin ilk uygulamalar ABD'de görülmüştür. Dünyanın bir başka önemli ekonomik merkezi olan AB'deki uygulamalar ise oldukça yenidir. Gerek rekabet yasalarının geçmişinin daha eskiye dayanması gerekse farklı bir ekonomik geleneğe sahip olması nedeniyle ABD'de bu alanda daha ileri gidilmiş olsa da, rekabet otoritelerinin ve rekabet yasalarının da katkısıyla, her iki ekonomide de PM'deki regülasyonlar önemli ölçüde yumuşatılmış veya kaldırılmıştır.

Türkiye'de rekabet yasalarına dair uygulamaların geçmişi 20 yılı bile bulmamaktadır. Doğal olarak, rekabet otoriteleri ile PMÖ'nün karşı karşıya geldiği durumlar çok sınırlıdır ve PM'deki regülasyonlar hem ABD hem de AB ülkelerine göre daha katıdır. Ancak, Türkiye'deki rekabet otoritesi gerek kendi birikimlerini gerekse uluslararası deneyimleri kullanarak bu sınırlı süre zarfında gerek yaptırım gücünü gerekse savunuculuk yetkisini kullanarak PM'deki rekabete aykırı uygulamalara karşı etkili bir mücadele yürütmüştür. Diğer ülke tecrübeleri dikkate alındığında bu mücadelenin artarak süreceği ve Türkiye'de

de – diğ er belirleyicilerin de katkısıyla – PM'deki regülasyonların giderek yumuşayacağı ya da ortadan kalkacağı beklenebilir.

KAYNAKÇA

ATEŞ, M. (2009), “AB’ye Uyum Bağlamında Türk Rekabet Hukuku ve Politikasına Genel Bir Bakış”, *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, Sayı: 1.

BACKOF, J. ve C. MARTIN (1991), “Historical Perspectives: Development of the Codes of Ethics in the Legal, Medical and Accounting Professions”, *Journal of Business Ethics*, Vol.10, Issue 2, s. 99-110.

ÇOKGEZEN, M. ve M. F. TOKSOY (2011), “Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlar, Sivil Toplum ve Demokrasi, USIDER Araştırma Raporu, s.127-177.

DELİORMAN BAKOĞLU, R. ve A. ÜSTÜNOLDU KANDEMİR (2009), *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Etik, Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi*, Kamu Etiği Akademik Araştırmaları.

EU COMMISSION (2004), “DG Competition, Stocktaking Exercise on Regulation of Professional Services: Overview of Regulation in the EU Member States”, COMP/D3/MK/D, http://ec.europa.eu/competition/sectors/professional_services/studies/overview_of_regulation_in_the_eu_professions.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2013.

EU COMMISSION (2004), Report on Competition in Professional Services, Brussels, COM83 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0083:FIN:EN:PDF>, Erişim Tarihi: 14.05.2013.

EU COMMISSION (2005), “Professional Services - scope for more reform”, Follow-up to the Report on Competition in Professional Services, Commission Communication COM 405 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0405:EN:HTML>, Erişim Tarihi: 14.05.2013.

FEDERAL TRADE COMMISSION, “Competition in Professional Services in the United States”, <http://www.ftc.gov/bc/international/docs/iberto-professional-services.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2013.

FRIEDMAN, M. (1988), *Kapitalizm ve Özgürlük*, (Çev. ERBERK, D. ve N. HİMMETOĞLU), Altın Kitaplar, İstanbul.

HAWK, B. E. ve L. L. LAUDATI (1996), “Antitrust Federalism in the United States and Decentralization of Competition Law Enforcement in the European Union: A Comparison”, *Fordham International Law Journal*, Vol. 20, Issue 1.

MORGAN, T. D. (1998), “The Impact of Antitrust Law on the Legal Profession”, *Fordham Law Review*, Vol. 67, Issue 2.

ÖZDEN, M. (2004), *Profesyonel Meslek Birlikleri*, Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, Ankara.

PATERSON, I., M. FINK, A. OGUS, J. MERZ, F. FINK ve H. BERRER (2007), “Economic Impact of Regulation in the Field of Liberal Professions in Different Member States”, *ENEPRI Working Paper*, No. 52.

Rekabet Kurumu (2001), 2. *Yıllık Rapor*, Rekabet Kurumu, Ankara.

SCHECHTER, M.C. ve C. C. WILSON (2004), “The Learned Professions in the United States: Where Do We Stand Thirty Years After *Goldfarb?*”, *European University Institute, Robert Schuman Center for Advanced Studies*, EU Competition 2004/Proceedings, s. 13

TERRY, L.S. (2009), “The European Commission Project Regarding Competition in Professional Services”, *Northwestern Journal of International Law and Business*, Vol. 29, Issue 1.

WIGGER, A. ve A. NOLKE (2007), “Enhanced Roles of Private Actors in EU Business Regulation and the Erosion of Rhenish Capitalism: The Case of Antitrust Enforcement”, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 45(2), s.487-513.

İnternet Kaynakları

<http://www.ftc.gov>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<http://www.ttb.org.tr>

<http://www.tnb.org.tr>

<http://www.rekabet.gov.tr>

Rekabet Kurulu Kararları

Rekabet Kurulu'nun 22.1.2002 tarih ve 02-04/40-21 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bi%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2891.pdf>

Rekabet Kurulu'nun 30.10.2003 tarih ve 03-70/851-369 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bi%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar642.pdf>

Rekabet Kurulu'nun 13.11.2003 tarih ve 03-73/876 (c)-374 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bi%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar649.pdf>

Rekabet Kurulu'nun 13.11.2003 tarih ve 03-73/876 (c)-376 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar651.pdf>

Rekabet Kurulu'nun 22.4.2009 tarih ve 09-17/384-92 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2891.pdf>

Rekabet Kurulu'nun 9.9.2009 tarih ve 09-41/997-254 sayılı kararı, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3030.pdf>

Danıştay Kararları

Danıştay 13. Dairesi tarafından alınan 8.7.2005 tarih ve E. 2005/916, K. 2005/3436 sayılı karar

Danıştay 13. Dairesi tarafından alınan 16.11.2007 tarih ve E:2007/10830, K:2007/7326 sayılı; 1.2.2008 tarih ve E:2007/10829, K:2008/1745 sayılı kararlar

Avrupa Birliği Komisyonu Kararları

Recommended prices for Belgian Architects (case COMP/38.549), Commission decision of 24 June 2004, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995D0188:EN:HTML>

COAPI (Case COMP/33.686), Commission decision of 30 January 1995, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995D0188:EN:HTML>

Amerika Birleşik Devletleri Federal Yüksek Mahkemesi Kararları

Goldfarb v. Virginia State Bar - 421 U.S. 773 (1975), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/421/773/case.html>

Bates v. State Bar of Arizona - 433 U.S. 350 (1977), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/433/350/case.html>

National Soc'y of Prof. Engineers v. United States - 435 U.S. 679 (1978), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/435/679/case.html>

California Dental Assn. v. FTC - 526 U.S. 756 (1999), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/526/756/>

Arizona v. Maricopa County Medical Society - 457 U.S. 332 (1982), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/457/332/>

Federal Ticaret Komisyonu Kararları

American Medical Association, 94 F.T.C. 701 (1979)

**REKABET KURUMU'NDA BİRLEŞME-DEVRALMA
İŞLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE YAPILAN
İKTİSADİ ANALİZLER: BESLER/TURYAĞ VE AFM/MARS
KARARLARI**

*ECONOMIC ANALYSES CARRIED OUT IN MERGER CASES
REVIEWED BY THE TURKISH COMPETITION AUTHORITY:
BESLER/TURYAĞ AND AFM/MARS DECISIONS*

Dr. Ekrem KALKAN*

Öz

Son 10 yılda Avrupa Birliği'nde ve A.B.D.'de rekabet hukukunun uygulanması alanında yaşanan gelişmelere paralel biçimde, Türkiye'de de Rekabet Kurumu son yıllarda, klasik olarak yaptığı niteliksel analizlerin yanında, sayısal iktisadi analizlerden de yararlanmaya başlamıştır. 2010 ve 2011 yıllarında Rekabet Kurumu, incelediği iki birleşme/devralma işleminin (Besler/Turyağ ve AFM/Mars) piyasalardaki fiyatlar üzerindeki etkisini ekonometrik yöntemlerle tahmin etmiştir. Bu makalenin amacı, Rekabet Kurumu'nun bu işlemleri incelerken kullandığı iktisadi teknikleri karşılaştırmalı biçimde incelemektir. Söz konusu iktisadi analizler hakkında yapılan bu tarama çalışmasının Rekabet Kurumu uzmanları ve diğer iktisatçılar için faydalı bir referans olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rekabet İktisadı, Birleşme-Devralma, Fiyat-Yoğunlaşma Modeli, Sinema Pazarı, Margarin Pazarı.

Abstract

Parallel with the developments in the last 10 years in the field of competition law in the European Union and in the U.S.A., the Turkish Competition Authority (TCA) began to benefit from economics recently in the analysis of antitrust and merger cases in addition to qualitative and intuitive analyses that have been traditionally carried out in the past. In 2010 and 2011, the effects of the two mergers (Besler/Turyağ and AFM/Mars) on prices were analyzed econometrically by the TCA using price-concentration models. The aim of this article is to provide a comparative study of the economic analyses carried out by the TCA in these cases. A collection of these economic analyses will be an important reference for the TCA experts and for economists.

* Rekabet Kurumu, Ekonomik Analiz ve Araştırma Dairesi Başkan Vekili

Keywords: *Competition Economics, Merger, Price-Concentration Model, Movie Theater Market, Margarine Market.*

GİRİŞ

Türkiye’de rekabet hukuku uygulamaları, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’u (kısaca Rekabet Kanunu) uygulamakla görevli Rekabet Kurumu’nun Kasım 1997 tarihinde faaliyete geçmesi ile başlamıştır.

Rekabet Kanunu’nun 7. maddesinde, belli büyüklükteki teşebbüsler arasındaki birleşme ve devralma işlemlerinin Rekabet Kurulu’nun iznine tabi olduğu ifade edilmektedir. Bu maddeye göre bir ya da birden fazla teşebbüsün belli bir piyasada hâkim durum yaratmaya veya mevcut hâkim durumlarını güçlendirmeye yönelik olarak rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmelerine veya devralma işlemi gerçekleştirmelerine Rekabet Kurulu’nca izin verilmeyebilir.

Geçmiş 15 yıllık uygulamalar incelendiğinde, birleşme ve devralmalara ilişkin kararlarında Rekabet Kurulu’nun esas olarak bazı iktisadi değerlendirmelere dayandığı görülmektedir. Bu iktisadi değerlendirmeler temel olarak, söz konusu piyasanın yapısını belirleme, birbirlerine rekabet baskısı yapabilen ürün, firma ve bölgeleri tespit etme (bu işleme “ilgili pazarın tanımlanması” denilmektedir), “ilgili pazarlardaki” teşebbüslerin pazar paylarını ve yoğunlaşma oranlarını hesaplama, giriş engellerini tanımlama, potansiyel rekabet hakkında değerlendirmeler yapma ve nihayet bu bilgilere dayanarak birleşme/devralma sonucunda pazar gücü oluşumu hakkında bir tespitte bulunma gibi aşamaları içermektedir. Bir birleşme/devralma işleminin rekabetin önemli ölçüde azalmasına yol açıp açmadığının belirlenmesinde öncelikli olarak yoğunlaşma işleminin sonunda piyasadaki fiyatların ne ölçüde yükselebileceği araştırılmaktadır.

Avrupa Komisyonu’nun İlerleme Raporları’nda¹ Türkiye’nin rekabet hukuku uygulamalarında kayda değer ilerlemeler gösterdiği ifade edilmektedir. Ancak diğer yandan, Rekabet Kurulu’nun, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında incelediği üç birleşme/devralma dosyası dışında, kararlarında yer alan iktisadi değerlendirmeler, sayısal ve teknik seviye bakımından Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki muadil otoritelerin analiz ve değerlendirmelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu ülkelerdeki rekabet hukuku otoriteleri, önemli kararlarında yer verdikleri iktisadi analizlerde ileri seviyedeki sayısal tekniklerden yararlanmaktadır. Söz konusu otoriteler bu amaçla uygulamalı

¹ EUROPEAN COMMISSION (2011), “Turkey 2011 Progress Report”, Brussels, Belgium, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf. Erişim Tarihi: 20.02.2013, s.62.

sanayi iktisadı alanında bilgili ve deneyimli iktisatçılar istihdam etmenin yanında iktisadi analizlerin karar süreçlerine entegre edilmesi için kurumsal yapılarında değişiklikler yapmıştır².

Rekabet Kurumu da 2008 yılından bu yana yaptığı bazı örgütsel düzenlemelerle iktisadi araştırmalardan sorumlu birimini daha etkili biçimde kullanma çabasına girmiştir. Bu çabaların ilk olumlu sonuçları “ilgili pazarın tanımlanması” amacıyla iktisadi tekniklerin kullanıldığı iki dosyada gözlenmiştir Bunlar *OYAK/Lafarge*³ ve *UN Ro-Ro*⁴ dosyalarıdır. Söz konusu dosyalarda başvuru analizlerde ilgili piyasalardaki firma ve ürünlerin talep esneklikleri ekonometrik yöntemlerle tahmin edilmiş ve sonrasında elde edilen esneklik değerleri kullanılarak, rekabet iktisadında ilgili pazarın tanımlanması amacıyla geliştirilen “varsayımsal tekel testi” yapılmıştır. *OYAK/Lafarge* dosyasında varsayımsal tekel testinin bir türü olan SSNIP⁵ testi uygulanmıştır. *UN Ro-Ro* dosyası ise esasen bir birleşme/devralma dosyası olmayıp, “yıkıcı fiyatlama” türündeki bir hâkim durumun kötüye kullanılması dosyasıdır. Ancak, bu dosyanın ilgili pazarın tanımlanmasıyla ilgili bölümünde varsayımsal tekel testinin diğer bir türü olan FERM⁶ testi uygulanmıştır.

Rekabet Kurumu 2010 ve 2011 yıllarında incelediği iki birleşme/devralma dosyasında ise söz konusu yoğunlaşma işlemlerinin ilgili piyasalardaki fiyatlar üzerine olan etkilerini tahmin etmeye yönelik ekonometrik çalışmalar yapmıştır. Bu dosyalardan ilki margarin pazarında faaliyet gösteren *Besler* ve *Turyağ* firmaları arasındaki devralma işlemidir⁷. Diğer dosya ise sinema salonu işletmeciliği pazarında faaliyet gösteren AFM ve Mars firmaları arasındaki ortak girişim işlemidir⁸. Bu dosyalarda yapılan iktisadi analizler ilgili pazar tanımını yapmayı konu etmemekte, buna karşın dosyalarda hâlihazırda tanımlanmış ilgili ürün pazarlarını veri olarak doğrudan yoğunlaşma artışlarının fiyatlar üzerindeki etkisini tahmin etmektedir. Her iki dosyada da yoğunlaşmanın fiyatlar üzerine etkisi literatürde *fiyat-yoğunlaşma modeli* olarak bilinen ekonometrik yöntem

² AB'deki yapılanma için bkz. http://ec.europa.eu/dgs/competition/economist/role_en.html, Erişim Tarihi: 20.02.2013.

³ REKABET KURULU (2009), 18.11.2009 tarih ve 09-56/1338-341 sayılı karar, (*OYAK/Lafarge* kararı).

⁴ REKABET KURULU (2012), 01.10.2012 tarih ve 12-47/1413-474 sayılı karar, (*UN Ro-Ro* kararı).

⁵ SSNIP; İngilizce'de *Small but Significant and Non-Transitory Increase in Prices* şeklinde anılan testin kısa adıdır. Türkçe'de Küçük ama Önemli ve Kalıcı Fiyat Artışı Testi olarak adlandırılabilir.

⁶ FERM; İngilizce'de *Full Equilibrium Relevant Market* şeklinde anılan testin kısa adıdır. Türkçe'de Tam Denge İlgili Pazar Testi olarak adlandırılabilir.

⁷ REKABET KURULU (2010), 12.10.2010 tarih ve 10-64/1355-498 sayılı karar, (*Besler/Turyağ* kararı).

⁸ REKABET KURULU (2011), 17.11.2011 tarih ve 2010-2-258 sayılı karar, (*AFM/Mars* kararı).

çerçevesinde tahmin edilmiştir.

Bu yazıda, Rekabet Kurumu'nun *Besler/Turyağ* ve *AFM/Mars* birleşme/devralma işlemlerini incelerken kullandığı iktisadi analizlerin incelenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmaktadır. *OYAK/Lafarge* ve *UN Ro-Ro* dosyalarında yapılan iktisadi analizlerin incelenmesi ise bir başka çalışmanın konusu olarak düşünülmüştür.

Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin rekabet otoritelerinde yapılan iktisadi analizler her yıl kurumların yetkili iktisatçıları tarafından hazırlanan makalelerle konuyla ilgili literatüre kazandırılmaktadır⁹. Türk Rekabet Kurumu'nca yapılan iktisadi analizler hakkında ise henüz yayınlanmış karşılaştırmalı bir inceleme bulunmamaktadır. Bu analizler sadece Rekabet Kurulu kararlarında sınırlı bir kapsamda özet biçimde yer almaktadır. Hatta bazen *Besler/Turyağ* kararında olduğu gibi işlemin niteliği gereği karar metninde iktisadi analize yer verilmemesi de söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan çalışmamızda, Rekabet Kurumu'nca farklı dosyalarda ve farklı zamanlarda yapılan iktisadi analizlerin karşılaştırmalı biçimde incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu yönüyle çalışmamız konuyla ilgili bilgi birikiminin derlenmesine ve gelecekte yapılacak analizlerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmada öncelikle, fiyat-yoğunlaşma modelinin genel özelliklerine yer verilecektir. Daha sonra bu modelin her iki dosya özelinde ne şekilde kullanıldığı ve sonuçlarının nasıl yorumlandığı izah edilecektir. Sonuç bölümünde ise her iki çalışma; kullanılan modelin yapısı, kullanılan değişkenler, tahmin yöntemi ve Rekabet Kurulu'nun kararlarına etkisi yönüyle karşılaştırılacaktır.

1. FİYAT-YOĞUNLAŞMA MODELİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Fiyat-yoğunlaşma modelleri genel olarak; piyasa fiyatının, piyasadaki talebi etkileyen faktörlerle, maliyet unsurlarıyla ve piyasa yoğunlaşmasını ölçen bazı değişkenlerle (HHI¹⁰ veya CR4¹¹ veya piyasadaki oyuncu sayısı vb.) arasındaki istatistiksel ilişkiyi tahmin eden modellerdir. Bu modellerde pazarın ortalama fiyatı (veya ürün fiyatları) ile piyasa yoğunlaşmasını ölçen değişkenler, talebi etkileyen faktörler ve maliyet faktörleri arasındaki ilişki tahmin edilmektedir.

⁹ NEVEN, D. ve M. DE LA MANO (2009), "Economics at DG Competition, 2008–2009", *Review of Industrial Organization*, No:35(4), s. 317-347.

HEYER, K., C. SHAPIRO ve J. WILDER (2009), "The Year in Review: Economics at the Antitrust Division, 2008 2009", *Review of Industrial Organization*, No: 35(4), s. 349-367.

¹⁰ Herfindahl-Hirschman endeksi (HHI), piyasadaki firmaların pazar paylarının karelerinin toplamı şeklinde hesaplanmaktadır. En yüksek yoğunlaşma seviyesi, tek el durumuna denk gelen 10.000'dir.

¹¹ CR4 (Concentration Ratio 4): Bu yoğunlaşma oranı, pazar payı en yüksek dört firmanın pazar paylarının toplamı şeklinde hesaplanmaktadır.

Tahmin edilen katsayılar ile yoğunlaşma öncesi ve sonrası ilgili değişkenlerin seviyeleri kullanılarak, yoğunlaşma öncesi ve sonrasında ortaya çıkması muhtemel fiyat seviyeleri hesaplanabilmektedir. Böylelikle, piyasadaki fiyatların yoğunlaşma işleminden ne şekilde etkileneceği tahmin edilebilmektedir. Bu modelde öncelikle “ilgili pazarın” tanımlanması ve verilerin bu pazar seviyesinde hazırlanması gerekmektedir. Bazı modellerde açıklanan değişken için pazarın ortalama fiyatı yerine ilgili teşebbüsün ya da teşebbüslerin ortalama fiyatları da kullanılabilir. Örneğin Rekabet Kurumu, *Besler/Turyağ* işlemi çerçevesinde kullandığı fiyat-yoğunlaşma modelinde açıklanan değişken olarak endüstriyel margarin piyasasının lideri durumunda olan *Besler*'in aylık ortalama fiyatlarını kullanmış iken, *AFM/MARS* işleminde ise sinema salon işletmeciliği pazarlarının aylık ortalama fiyatlarını kullanmıştır¹².

Fiyat-yoğunlaşma modelinde eşitliğin sağ tarafındaki değişkenlerin (yoğunlaşma oranı ve oyuncu sayısı, maliyet unsurları ve talebi etkileyen faktörler) “dışsal” (*exogenous*) olmadığı ve “gözlemlenemeyen unsurlar” ile korele olduğu durumlarda modelin “en küçük kareler yöntemi” (EKK) ile tahmin edilmesi bazı teknik sorunlara yol açabilecektir. Bu durumda EKK tahmincisi “tutarsız bir tahminci” (*inconsistent estimator*) olacak ve EKK modelinin sonucunda elde edilen katsayılar “yanlı” (*biased*) sonuçlara yol açacaktır. Bu sorunların çözümü için literatürde “sabit-etkiler” ve “araç değişken” yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir¹³. Uygun araç değişkenlerin varlığı halinde “iki aşamalı en küçük kareler” (*two-stage least squares*, 2SLS) yönteminin kullanılması sonucunda “tutarlı” (*consistent*) ve “yansız” (*unbiased*) tahminler elde etmek mümkün olacaktır. Whinston¹⁴, piyasa büyüklüğü (*market size*) ya da piyasaya giriş maliyetlerini içeren verilerin HHI için araç değişken olarak kullanılabilirliğini önermektedir. Kalkan¹⁵, ne tür araç değişkenlerin kullanılabilirliğine ilişkin olarak ortaya konan önerileri taramakta ve öneri olarak pazarın geçmişteki üç aylık (çeyrek) dönemlerdeki toplam satış hacminin araç değişken olarak kullanılabilirliğini ileri sürmektedir.

¹² KALKAN, E. (2012), “Türkiye Konserve Ton Balığı Piyasasında Bir Fiyat-Yoğunlaşma Modeli”, *Rekabet Dergisi*, No: 13(2), s.143-145.

¹³ EVANS, W., L.M. FROEB, ve G.J. WERDEN, (1993), “Endogeneity in the Concentration-Price Relationship: Causes, Consequences, and Cures”, *The Journal of Industrial Economics*, No:41(4), s. 434-437.

¹⁴ WHINSTON, M.D. (2006), *Lectures On Antitrust Economics*, MIT Press:USA, s.97.

¹⁵ Kalkan 2012, s.145-146.

2. BESLER/TURYAĞ İŞLEMİ¹⁶

Türkiye margarin üretimi piyasasında Ülker grubuna bağlı olarak faaliyet gösteren piyasanın lider firması *Besler*, Rekabet Kurumu'na 2009 yılının Ağustos ayında yaptığı başvuruda, aynı piyasada faaliyet gösteren *Turyağ*'daki %33 oranındaki hisselerini diğer ortakların hisselerini almak suretiyle %49'a çıkaracağını bildirmiş ve söz konusu işlem için izin talep etmiştir. *Turyağ* işlem öncesinde, *Besler* ile birlikte diğer ortakların "ortak kontrolü" altında bulunmaktadır. Rekabet Kurulu, bildirildiği şekliyle işlemin *Besler*'e *Turyağ* üzerinde fiili kontrol sağlayacağını tespit etmiştir¹⁷. Rekabet Kurulu ilgili ürün pazarlarını, "bitkisel sıvı yağlar pazarı", "tüketici margarini pazarı" ve "endüstriyel margarin pazarı" olarak tanımlanmış ancak bu pazarlar arasında endüstriyel margarin pazarını "etkilenen pazar" olarak değerlendirmiştir. İşlem öncesinde endüstriyel margarin pazarındaki yoğunlaşma seviyesi HHI 3864 olarak ölçülmüş ve işlemle birlikte HHI'daki artışının 1356 olacağı belirlenmiştir. İşlem öncesindeki HHI seviyesi ile HHI'daki değişim değerleri, AB ve ABD yatay yoğunlaşma rehberlerindeki eşik değerlerle (HHI 2000-2500) karşılaştırıldığında ilgili pazardaki yoğunlaşma derecesinin işlem öncesinde oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür¹⁸. Kararda, piyasada *Besler* ve *Turyağ* ile birlikte faaliyet gösteren önemli oyuncu sayısının dört olduğu da dikkate alınarak işlemin ciddi rekabetçi endişeler doğuracağı tespiti yapılmıştır.

Nihai inceleme sürecinde yoğunlaşma işleminin fiyatlar üzerindeki etkilerini tahmin etmeye yönelik olarak bir fiyat-yoğunlaşma modeli kullanılmıştır (OECD, 2011: 6). HHI'daki artışın fiyatlar üzerindeki etkisini ölçebilmek amacıyla kurulan modelde *Besler*'in reel ortalama fiyatları açıklanan değişken olarak kabul edilmiştir. Açıklayıcı değişken olarak ise piyasadaki HHI seviyesi ve *Besler*'in ortalama değişken maliyet verileri kullanılmıştır. Modelde Ocak 2006 ile Eylül 2009 arasındaki döneme ilişkin aylık veriler kullanılmıştır. HHI katsayısının tahmin edilen değeri ve HHI'daki değişim seviyesi (1356) kullanılarak yapılan hesap sonucunda, işlem sonrasında *Besler*'in ortalama fiyatlarının %22 oranında artabileceği tahmin edilmiştir (OECD, 2011: 6).

Ancak, *Besler*'in iktisatçıları Rekabet Kurumu tarafından yapılan analize bazı konularda itiraz etmişler ve modelde bazı unsurların değiştirilmesi gerektiğini

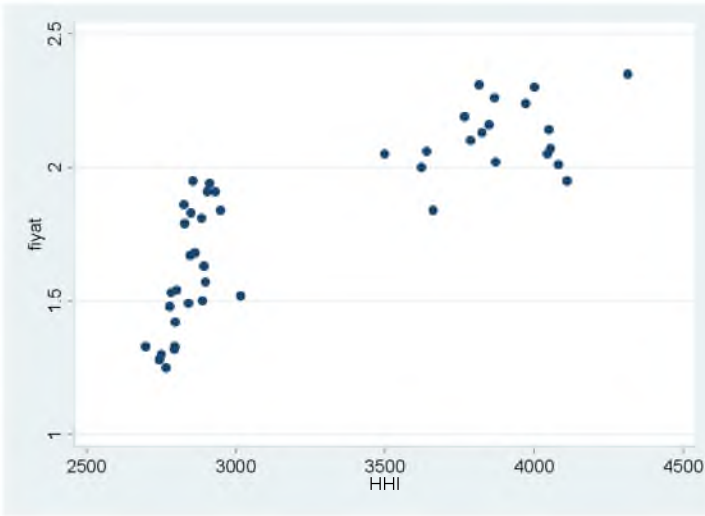
¹⁶ Rekabet Kurulu 2010.

¹⁷ Nihai kararda Rekabet Kurulu, taraflarca verilen bazı taahhütler çerçevesinde *Besler*'in *Turyağ* üzerindeki fiili kontrol unsurunun ortadan kalkacağına kanaat getirerek işlemin 1997/1 sayılı Tebliğ kapsamında olmadığına karar vermiştir.

¹⁸ EU (2004), Guidelines on the assessment of horizontal mergers under the Council Regulation on the control of concentrations between undertakings, Official Journal of the European Union, 2004/C 31/03, s.79. HMG (2010), Horizontal Merger Guidelines, U.S. Department of Justice and Federal Trade Commission, s.19

ileri sürmüşlerdir. Örneğin, *Besler*'in iktisatçıları Rekabet Kurumu'nun işlem tarihinden yaklaşık 1,5 yıl önce aynı piyasada gözlenen bir yapısal değişimin etkilerini dikkate almadıklarını ileri sürmüştür. Piyasa verileri tarihsel olarak incelendiğinde 2008 yılının Mart ayında margarin piyasasında *Besler* ile aynı grupta yer alan *Marsan*'ın rakibi *Gıdasa*'yı devralması sonrasında piyasa yoğunlaşmasının ciddi şekilde yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklik aşağıdaki grafikte gösterilmektedir (OECD, 2011:6). *Marsan/Gıdasa* devralma işlemi öncesinde HHI 3000 seviyesinin altında iken işlem sonrasında 3500-4500 aralığında seyretmiştir. Aşağıdaki şekilde, *Besler*'in ortalama fiyatlarının da reel olarak işlem öncesinde 1-2 TL/kg aralığından işlem sonrasında yaklaşık 1,8-2,4 TL/kg aralığına yükseldiği görülmektedir.

Şekil 1 : HHI ve *Besler*'in reel fiyatları

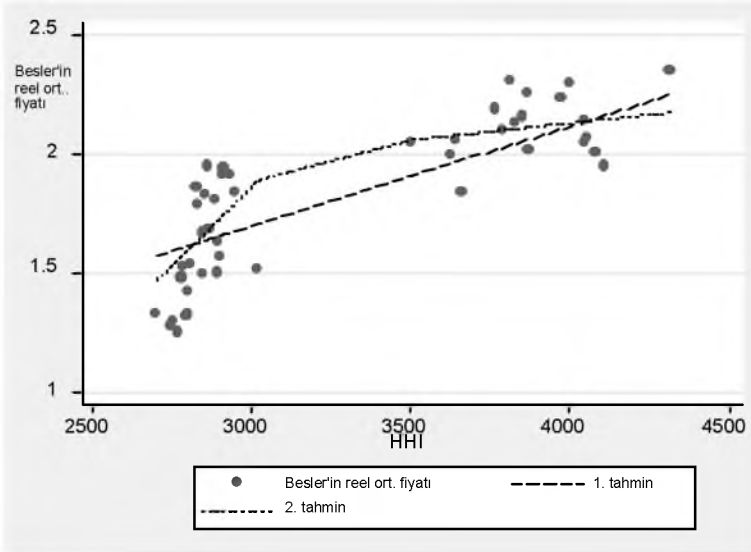
Bu itiraz karşısında Rekabet Kurumu regresyon denkleminin hem sabit terimini hem de HHI değişkeninin açısını etkileyen yapısal değişikliği dikkate almak amacıyla ilk modele bazı eklemeler yapmıştır. Bu amaçla modele Mart 2008 sonrasını işaret edecek şekilde bir kukla değişken (K) eklenmiştir. Ayrıca bu kukla değişken HHI verisi ile çarpılarak ($K \times HHI$) fiyat-HHI ilişkisindeki açı değişiminin de doğru tahmin edilmesi sağlanmıştır¹⁹. İlave veriler ile yeniden yapılan tahmin sonucunda elde edilen HHI katsayılarının istatistiksel anlamlılık testlerinin yapılması aşamasında da yapısal değişimin dikkate alınması

¹⁹ OECD (2011), *Economic Evidence In Merger Analysis- Turkey*, Working Party No. 3 on Co-operation and Enforcement, DAF/COMP/WP3/WD(2011)16, 15 February 2011, OECD, Paris, s.6.

gerekmıştır. İlk modelde HHI katsayısının (β_1 olsun) anlamlılığı için sadece bu katsayının t-testi ile test edilmesi yeterli iken, yeni modelde çapraz değişkenin ($K \times HHI$) varlığı sebebiyle anlamlılık testine bu değişkenin katsayısının (β_2 olsun) da eklenmesi gerekmıştır ($\beta_1 + \beta_2 \times K = 0$). K'nın Mart 2008 sonrasında 1 (bir) değerini aldığı dikkate alındığında anlamlılık testi doğrudan $\beta_1 + \beta_2 = 0$ şeklinde yapılmıştır. Bu şekilde yapılan test sonucunda $\beta_1 + \beta_2$ tahmini katsayılarının sıfırdan farklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun da anlamı *Besler/Turyağ* işleminin bildirildiği tarih itibarıyla HHI'da gerçekleşecek değişikliklerin *Besler*'in reel ortalama fiyatlarına etki etmeyeceğidir.

Her iki model yardımıyla tahmin edilen fiyat-yoğunlaşma ilişkisine ait tahmin eğrileri ve ilgili veri noktaları aşağıdaki şekilde gösterilmektedir²⁰.

Şekil 2: Fiyat-Yoğunlaşma tahminleri

Şekil 2'de, *Marsan/Gıdasa* devralma işlemi ile piyasada yaşanan yapısal değişim dikkate alınmadan tahmin edilen fiyat-yoğunlaşma modelinin sonuçları (1. tahmin) ile bu değişim dikkate alınarak yapılan tahmin sonuçları (2. tahmin) karşılaştırılmaktadır. İkinci tahmin, *Besler/Turyağ* işlemiyle yaşanacak yoğunlaşma artışının fiyatlara anlamlı derecede etkilemeyeceğini göstermektedir. Bu fark, grafikteki HHI 3500 seviyesinden sonraki bölümde ikinci tahmin eğrisinin açısının neredeyse sıfıra yakın olarak ortaya çıkması ile de anlaşılmaktadır.

²⁰ OECD 2011, s.6.

Grafiksel gösterim istatistiksel anlamlılık testleri ile de doğrulanmıştır.

Bu sonuç karşısında akla şu sorular gelmektedir: Az sayıda oyuncunun bulunduğu, ürünün görece homojen olduğu ve işlem sonucunda yoğunlaşma seviyesinin oldukça yüksek seviyelere çıkacağı bilinen bir piyasada gerçekleşecek yatay yoğunlaşma işlemi gerçekten fiyatların artmasına yol açmayabilir mi? Eğer ekonometrik analiz bu yönde bir sonuç ortaya koyuyorsa bu sonucun başka bir açıklamasının olması mümkün müdür?

Elbette her ekonometrik tahmin belli bir veri seti ve belli varsayımlar çerçevesinde yapılmaktadır. Veri sorunları sebebiyle modele dâhil edilememiş bazı değişkenler bulunabilir. Ancak *Besler/Turyağ* dosyasında yapılan ekonometrik analize temel teşkil eden verilerin doğrudan ilgili firmalardan toplandığı ve analizin rekabet iktisadında genel kabul gören model ve yöntemler eşliğinde yapıldığı kabul edilirse, yukarıda özetlenen ilginç bulgu kanaatimizce şu şekilde açıklanabilir. Teorik olarak, kârını maksimize etmeyi amaçlayan bir tekel firma bile fiyatları belli bir noktaya kadar yükseltmeyi tercih edecektir. Bu fiyat seviyesi tekelin kâr fonksiyonu ve talep esnekliği ile alâkalı olarak belirlenecektir. Bir başka deyişle, tekel firma maksimum kârı sağlayacak fiyat seviyesinden daha yukarıdaki bir fiyatı tercih etmeyecektir. Türkiye margarin piyasasının geçmiş verileri incelendiğinde Mart 2008'de gerçekleşen *Marsan/Gıdasa* devralma işlemi neticesince hâlihazırda piyasa yoğunlaşması ciddi şekilde yükselmiş durumdadır. Söz konusu yoğunlaşma artışı gerçek anlamda bir tekel yaratmamış olsa bile etki bakımından tekel gücüne denk gelebilecek ciddi bir pazar gücü oluşumuna imkân sağlamış olabilir. Pazar gücünün zaten önceki bir devralma işlemi sonucunda ortaya çıkmış olması sebebiyle, *Besler/Turyağ* işlemiyle hâkim duruma geçecek (ya da hâkim durumu güçlenecek) teşebbüsün, fiyatlarını daha önceden oluşmuş tekel gücünün artırabileceği maksimum seviyeden daha yukarıda belirlemesi kârlı olmayabilir. Bu sebeple *Besler/Turyağ* işlemine yönelik olarak yapılan ekonometrik analiz, işlemin bildirildiği tarih itibarıyla, yoğunlaşma artışının fiyatları anlamlı ölçüde etkilemeyeceğini gösteriyor olabilir.

Böyle bir durum karşısında Rekabet Kurumu mümkün olduğu ölçüde daha uzun bir dönemi kapsayacak bir veri seti ile aynı çalışmayı tekrar edebilir. Alternatif olarak, Rekabet Kurumu doğrudan marka veya firma bazında talep esnekliklerini tahmin etme yoluna giderek birleşme simülasyonu olarak bilinen yöntemi kullanarak farklı sonuçlara ulaşıp ulaşılmayacağını ortaya koymaya çalışabilir. Diğer yandan uygulamada özellikle birleşme/devralma işlemlerinde hızlı davranma gerekliliği, verilerin bulunabilirliği ve zaman kısıtları Rekabet

Kurumunun önündeki ciddi engellerdir.

3. AFM/MARS İŞLEMİ²¹

Rekabet Kurumu'na Kasım 2010'da yapılan başvuruda; Türkiye'nin değişik illerinde sinema salonu işletmeciliği yapan AFM Uluslararası Film Prodüksiyon Ticaret ve Sanayi A.Ş. (AFM) ve Mars Sinema Turizm ve Sportif Tesisler İşletmeciliği A.Ş.'nin (Mars) işletmekte oldukları sinema salonlarının birlikte kontrol edilmesini amaçlayan bir ortak girişim işlemine izin verilmesi talep edilmiştir.

Söz konusu işlem, ilgili piyasada hâkim durum yaratma suretiyle rekabeti önemli ölçüde azaltma ihtimali barındırması sebebiyle nihai inceleme sürecine alınmıştır. Bu süreçte Rekabet Kurumu klasik olarak pazar payları, yoğunlaşma oranları, giriş engelleri ve potansiyel rekabet unsurlarına dayanarak yaptığı yapısal analizlere ek olarak işlemin piyasadaki fiyatlar üzerine olası etkilerini tahmin etmek amacıyla bir ekonometrik çalışma yapmıştır. Bu tahmin çalışmasında, *Besler/Turyağ* dosyasında olduğu gibi, bir fiyat-yoğunlaşma modeli kullanılmıştır. Detaylarına aşağıda yer verileceği üzere, ekonometrik analiz sonucunda işlemin etki göstereceği bazı coğrafi pazarlarda önemli fiyat artışları gözlenebileceği tahmin edilmiştir. Bu tahminler üzerine işlem tarafları bazı sinema salonlarını devralma işleminin kapsamından çıkarmayı ve Rekabet Kurulu tarafından verilecek izin sonrasında üçüncü taraflara devretmeyi taahhüt etmişlerdir. Bu taahhütler çerçevesinde bazı coğrafi pazarlarda işlem sonrasındaki yoğunlaşma oranlarının düşmesi söz konusu olacaktır. Rekabet Kurulu verilen taahhütleri yine elindeki ekonometrik modelin sonuçları çerçevesinde değerlendirmiş ve işlemin bu taahhütler altında rekabeti önemli ölçüde azaltmayacağına karar vermiştir. Ancak, Rekabet Kurulu'nun bu izin kararının yürütmesi Danıştay tarafından durdurulmuştur²². Danıştay, kararının gerekçesinde mevcut taahhüt paketinin pazarda oluşacak rekabetçi endişeleri gidermek için yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Rekabet Kurulu'nun konuyla ilgili kararından edinilen bilgilere göre işlem öncesinde; AFM, 2011 yılı Mart ayı itibarıyla 9 ilde, 25 noktada, 182 sinema salonu ile 31.107 koltuk kapasitesine sahiptir. AFM, Ankara, Antalya, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Samsun, Tekirdağ ve Ordu illerinde faaliyet göstermektedir. Mars ise toplam 14 ilde, 28 noktada, 239 sinema salonu ile 36.102 koltuk kapasitesine sahip olup, Adana, Adapazarı, Ankara, Antalya, Aydın, Denizli, Erzurum, Eskişehir, İstanbul, İzmir, İzmit, Kayseri, Mersin ve

²¹ Rekabet Kurulu 2011.

²² DANIŞTAY (2013), Onüçüncü Daire, Karar Esas No: 2012/2013.

Trabzon illerinde faaliyet göstermektedir. Mars'a ait sinema salonları tüketiciler tarafından *Cinebonus* salonları olarak bilinmektedir.

Rekabet Kurulu, ilgili ürün pazarını sinema salonu hizmetleri olarak tanımlamıştır. İlgili coğrafi pazar ise inceleme konusu işlem ile ortaya çıkan yoğunlaşmanın gerçekleştiği “İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya” illeri olarak tanımlanmıştır. Rekabet Kurulu ayrıca İstanbul için, şehrin iki ayrı yakadan oluşmasından kaynaklanan ulaşım koşullarının kendi içinde farklılaşması nedeniyle ilgili coğrafi pazarın İstanbul ili Anadolu ve Avrupa yakası alt coğrafi pazarlarına bölünebileceğini ifade etmiştir. Bunun dışında yoğunlaşmanın gerçekleştiği 4 ilde toplam 38 ayrı alt ilgili coğrafi pazar belirlenmiş ve her iki teşebbüsün birbirleri üzerinde rekabet baskısı oluşturabileceği 5 alt coğrafi pazarda işlemin bölgesel rekabet koşulları üzerindeki etkilerinin ne olacağı anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan ekonometrik analizde bu beş coğrafi pazarın verileri kullanılmıştır.

İşlem sonrasında, dört ilde (İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya), HHI düzeyleri satılan bilet geliri bakımından 3180-5733 aralığında değişmektedir. HHI değişim düzeyleri ise 1257-2969 arasındadır. Türkiye pazarı bakımından ise satılan bilet geliri bakımından işlem sonrası HHI düzeyi 2224-3031 arasında değişirken, HHI değişim düzeyleri 1056-1441 arasında yer almaktadır. Benzer şekilde, sinema salonu hizmetlerinden elde edilen toplam gelir bakımından da işlem sonrasında bu dört ilde HHI düzeyleri 3115-5795 arasında değişirken, HHI değişim değerleri 1227-2721 arasındadır. *AFM* ve *Mars* teşebbüsleri bu illerde 2007-2011 arasındaki dönemde pazar payı büyüklüğü bakımından her zaman ilk iki sırada yer almaktadır.

Rekabet Kurulu, Türkiye'deki büyük çaplı alışveriş merkezlerinde yer alan sinemaların genellikle *AFM* ve *Mars*'tan birine ait olduğunu, buna karşın her iki grubun rakiplerinin ise genel olarak AVM'lerin dışındaki müstakil bölgelerde hizmet verdiğini tespit etmiştir. Rekabet Kurulu, birleşen aktörlerin kendilerini rakiplerinden farklı konumlandırarak aynı müşteri grubuna hitap ettiklerini ve birbirlerinin en yakın alternatifleri olduğunu belirtmektedir. Rekabet Kurulu'na göre *AFM* ve *Mars*'ın müşteri gruplarının birbirine yakın olması birleşen firmanın fiyatını kârlı bir biçimde yükseltebilmesini kolaylaştırabilecektir. Diğer yandan Rekabet Kurulu, pazara giriş engellerinin genel olarak düşük olduğunu, yakın gelecekte AVM piyasasında önemli bir büyüme eğilimi beklendiğini ve bu AVM'lerde yeni sinema salonlarının tesis edilmesi suretiyle piyasaya yeni oyuncuların girmelerinin muhtemel olduğunu ileri sürmüştür. Bu tespitler

ışığında Rekabet Kurulu, devralma işlemi sonrasında, aşağıda yer verilecek olan bazı mikro coğrafi pazarlar dışında diğer pazarlarda rekabetin önemli ölçüde kısıtlanması sonucunun doğmayacağını ifade etmiştir. *AFM* ve *Mars*'ın birlikte faaliyet gösterdiği beş coğrafi pazarda ise, yoğunlaşma işleminin fiyatlar üzerindeki etkisini tahmin etmeye yönelik olarak yapılan ekonometrik çalışmanın sonuçlarına göre bu pazarlarda fiyatların (en düşük %7, en yüksek %37 olmak üzere) belirgin oranlarda artabileceği tahmin edilmiştir. Bu modelin detaylarına aşağıdaki bölümde yer verilmektedir.

Karar'da her ne kadar ilgili coğrafi pazar yoğunlaşmanın gerçekleştiği iller olan *İstanbul*, *Ankara*, *İzmir* ve *Antalya* illeri şeklinde belirlenmiş olsa dahi Rekabet Kurulu, belirtilen coğrafi bölgelerin büyüklüğü ve teşebbüslerin bu bölgelerde çok sayıda lokasyona sahip olduğunu göz önüne alarak her ilde ayrıca alt coğrafi pazarların belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Alt coğrafi pazarların belirlenmesinde, *AFM*'nin sinemaları baz alınarak 15-20 dakikalık sürüş mesafesinde yer alan rakip sinemalar dikkate alınmış ve bölgenin ulaşım olanakları ile özel durumları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, 4 ilde toplam 38 alt ilgili coğrafi pazar belirlenmiştir. Ekonometrik fiyat-yoğunlaşma modelinde ise sadece her iki teşebbüsün birbirleri üzerinde rekabet baskısı oluşturabileceği beş coğrafi pazarda işlemin tüketici fiyatları üzerindeki etkileri tahmin edilmiştir. Buna göre modele dâhil edilen beş coğrafi pazar ve içinde yer alan oyuncular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo: Alt Coğrafi Pazarlarda Yer Alan Sinemalar

Bölge – Şehir	Pazara Dahil Sinemalar
Batı Ankara	AFM Cepa Ankara, Armada, Prestij Kentpark, Cinebonus Bilkent, Cinebonus Gordion, Cinebonus Arcadium
Ümraniye/İstanbul	AFM Carrefour Ümraniye, Cinebonus Meydan
Etiler-Levent/İstanbul	AFM Akmerkez, AFM Mohini Etiler, AFM Profilo, Cinebonus Kanyon, Cinecity Etiler
Şişli/İstanbul	AFM Profilo, Cinebonus Cevahir, Gazi, Citylife, Movieplex Şişli, Movieplex Nişantaşı
Taksim-Beyoğlu/İstanbul	AFM Fitaş, Cinebonus G-Mall, Cinemajestic, Movieplex Sinpop, Atlas

Ekonometrik modelde; modele dâhil edilen sinema işletmelerinin Ocak 2008-Mart 2011 zaman aralığındaki aylık bazdaki verileri kullanılmıştır. Veri seti sinemaların, aylık “indirimli tarife” ve “tam tarife” bilet adetleri ve gişe gelirleri, kira gideri, çalışanlara yapılan ödemeleri ve toplam diğer giderlerinden oluşmaktadır.

Yerel pazarların belirlenmesinin ardından ortalama pazar fiyatı, HHI ve ilgili maliyet değişkenleri hesaplanmıştır. Modelde “maliyet unsurları” olarak her sinema işletmesinin ödediği aylık kira, çalışanlara yapılan ödemeler ve bunların dışında kalan “diğer gider” kalemlerine ilişkin veriler kullanılmıştır. İlgili coğrafi pazarda bulunan sinemaların maliyet kalemleri aylık bazda toplanarak pazar ve ay bazında gerçekleşen toplam kira ödemeleri, toplam çalışanlara yapılan ödemeler ve toplam diğer giderler hesaplanmıştır. Belli bir pazarın ortalama fiyat serisi tüketici fiyat endeksine bölünerek reel fiyatlara ulaşılmıştır. Endeksin 2008 Ocak değeri “1” olarak alınmıştır.

Yapılan ekonomik analizde, yoğunlaşma endeksi olarak kullanılan HHI ise teşebbüslerin her ilgili pazardaki satılan bilet sayıları üzerinden hesaplanmış pazar paylarının karelerinin toplamı olarak belirlenmiştir.

Bu veriler kullanılarak tahmin edilen ekonometrik model aşağıdaki gibidir:

$$p_{mt} = \alpha + \beta.HHI_{mt} + \gamma_1.kira_{mt} + \gamma_2.ücretler_{mt} + \gamma_3.digergider_{mt} + \sum_{k=1}^5 \theta_k.pazar_k + \sum_{t=1}^{38} \lambda_t .ay_t + \varepsilon_{mt}$$

Modeldeki değişkenlerin altlarındaki “m” ve “t” harfleri sırasıyla modelin tahmininde kullanılan beş adet ilgili coğrafi pazarı ve Ocak 2008-Mart 2011 dönemindeki 39 ayı temsil etmektedir. Ayrıca modele, her lokal pazardaki talep koşullarını ve her ayın kendine has özelliklerini (*fixed-effects*) yansıtacak kukla değişkenler (*dummy variables*) de eklenmiştir. “Pazar kukla değişkenleri”, her bir ayrı pazarın zaman içinde değişmeyen belli tipik özelliklerinin fiyatlara olan etkisini içermektedir. Dolayısıyla, belli bir pazardaki coğrafi durum, ulaşım imkânları, zamandan bağımsız sosyo-ekonomik veya demografik yapılar gibi talebi etkileyecek unsurlar bu değişkenler tarafından temsil edilebilmektedir. Diğer yandan, her ay için ayrı ayrı tanımlanan “ay kukla değişkenleri” ise belli bir ayda (pazarlardan bağımsız) ortaya çıkan ve fiyat üzerinde sadece o aya ilişkin etkileri temsil etmektedir.

Model kapsamında, sabit etkileri içeren OLS ve 2SLS yöntemleri kullanılarak tahminler yapılmıştır. 2SLS yönteminde araç değişken olarak, piyasanın 1, 2 ve 3 ay gecikmeli büyüme oranları kullanılmıştır. Ayrıca tahmin edilen model

üzerinde değişken varyans (*heteroscedasticity*) ve otokorelasyon sorunlarını teşhis için bazı testler yapılmıştır.

Yapılan regresyonların ve testlerin sonucunda, HHI'nın fiyatlar üzerine olan etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Diğer yandan maliyet kalemlerinin etkisi ise genelde anlamlı çıkmamıştır. HHI değişkeninin katsayısının tahmin edilen değeri ve işlemin her beş pazarda yaratacağı HHI değişim değeri dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda, işlemle birlikte sinema bilet fiyatlarının Batı Ankara pazarında %9, Ümraniye pazarında %37, Etiler-Levent pazarında %19, Şişli pazarında %14 ve Taksim-Beyoğlu pazarında %7 oranında artabileceği tahmin edilmiştir.

Bu tahminler üzerine işlem tarafları Rekabet Kurulu'na bazı sinema salonlarının işlem sonrasında üçüncü taraflara devredilmesini içeren bir plan taahhüt etmiştir. Bu taahhüde uyulması halinde işlem taraflarının elinde Batı Ankara pazarında iki (AFM Cepa ve Cinebonus Gordion), diğer dört pazarda ise birer sinema kalacaktır. Bu plana göre elden çıkarma işlemi sonrası dört pazardaki HHI oranları değişmemekte ve sadece Batı Ankara pazarında yoğunlaşma artışı olmaktadır. Ekonometrik modelin sonuçları ile taahhüdün getireceği yeni pazar yapısı (yeni HHI) yeniden değerlendirildiğinde işlemin bu pazardaki fiyatları %1,3 civarında artırabileceği tespit edilmiştir. Rekabet Kurulu bu tespit üzerine taraflarca sunulan taahhüt paketinin, söz konusu beş pazarda rekabetin önemli ölçüde kısıtlanabileceği yönündeki endişeleri giderici nitelikte olduğu sonucuna ulaşmış ve işleme söz konusu taahhüt çerçevesinde izin vermiştir.

KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ

1997 yılında faaliyete geçen Rekabet Kurumu'nun incelemelerinde ve Rekabet Kurulu'nun kararlarında sınırlı sayıda dosyada sayısal iktisadi analizlere yer verilmiştir. Bu analizlerden ikisi ilgili pazarı tanımlamak, diğer ikisi de yoğunlaşma işlemlerinin fiyatlara etkisini tahmin etmek amacıyla yapılmıştır.

Rekabet Kurumu'nca *Besler/Turyağ* ve *AFM/Mars* birleşme/devralma işlemlerinin incelenmesinde kullanılan fiyat-yoğunlaşma modelleri arasında modellerin yapısı, verilerin niteliği, tahmin yöntemi ve karar vericilere sunduğu yorumlar bakımından bazı farklar bulunmaktadır.

Bu modeller arasındaki göze çarpan ilk farklılık açıklanan değişkenin içeriğindedir. *Besler/Turyağ* dosyasındaki modelde, açıklanan değişken piyasanın lider firması *Besler*'in ortalama fiyatları iken, *AFM/Mars* dosyasında ilgili pazarın ortalama fiyatıdır. Her iki fiyat serisi de tüketici fiyat endeksi kullanılarak deflate

edilmiştir.

İkinci farklılık ise verilerin türünde ortaya çıkmaktadır. *Besler/Turyağ* dosyasında, zaman serisi türündeki veriler kullanılmıştır. Buna karşın, *AFM/Mars* dosyasında hem zaman serisi hem de yatay-kesit veriler içeren panel veri seti kullanılmıştır. Panel verinin mevcudiyeti *AFM/Mars* dosyasında panel veri tahmin yöntemlerinden olan sabit-etkiler yönteminin kullanılmasına imkân sağlamıştır. Ayrıca bu dosyada, modele yoğunlaşma endeksi ve maliyet bilgilerinin yanında her ay için “sabit-etkileri” dikkate alan kukla değişkenler de eklenmiştir.

Her iki modelde de yoğunlaşma ölçüsü olarak Herfindahl-Hirschman endeksi (HHI) kullanılmıştır. Maliyet verileri bakımından, *Besler/Turyağ* dosyasında daha önceden tek bir değişken halinde hesaplanmış olan *Besler* firmasının ortalama değişken maliyeti (AVC) kullanılmışken, *AFM/Mars* dosyasında her bir ilgili pazar için toplam kira, toplam personel gideri ve toplam diğer gider kalemleri açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Bu veriler her bir sinema işletmecisinden talep edilen verilerle hesaplanmıştır.

HHI değişkeninin içsellikinden (endojenliği) kaynaklanan tahmin hatalarının düzeltilmesi bakımından ise *AFM/Mars* dosyasında ilgili pazarlarda satılan aylık toplam bilet adetlerinin 2 ya da 3 aya kadar gecikmeli değerleri araç değişkenler olarak kullanılmıştır. *Besler/Turyağ* dosyasında ise Rekabet Kurumu HHI'daki değişimlerin büyük ölçüde *Marsan/Gıdasa* birleşmesinden kaynaklanan dışsal bir değişim olduğu ileri sürmüştü ve araç değişkenlerin kullanıldığı bir tahmin yöntemi benimsememiştir. İşlem taraflarından gelen itiraz üzerine, HHI'ın fiyat şoklarından etkilenme ihtimaline karşın fiyat denklemi ile birlikte bir de HHI denklemi tahmin edilmiş ve her iki denklem SUR (*Seemingly Unrelated Regressions*) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Bu denklemde fiyat ve miktar verileri HHI'ın açıklayıcı değişkeni olarak kullanılmıştır. Bu tahmin yöntemi ile elde edilen sonuçlar orijinal modeldeki sonuçlara oldukça yakın neticeler vermiştir.

Modellerin karar vericiler için ortaya koyduğu yorumlar ise ilgi çekicidir. *Besler/Turyağ* modelinin istatistiksel sonucuna göre piyasadaki herhangi bir yoğunlaşma fiyatları etkilemeyecektir. Ancak bu sonuç, piyasanın geçmiş ve mevcut verileri göz önüne alınarak yorumlanmalıdır. İşlemin bildirildiği tarihten yaklaşık iki sene önce aynı piyasada gerçekleşmiş bir başka işlem sonucunda yoğunlaşmanın ciddi biçimde arttığı göze çarpmaktadır. Bu artış sonucunda margarin piyasasının “teklici” bir yapıya eriştiği ve fiyatların bu işlemle birlikte kârı maksimize edecek en yüksek seviyeye çıktığı yorumu yapılabilir. Modelin sonucu bu bilgi eşliğinde yorumlandığında, HHI'daki ilave değişimlerin fiyatı

etkilemeyebilecek olmasına makul bir açıklama yapılabilmektedir. *AFM/Mars* dosyasında ise, fiyat-yoğunlaşma modeli söz konusu işlemin doğrudan beş adet ilgili pazarda %9-%37 arasında fiyat artışlarına yol açacağını işaret etmektedir.

Rekabet Kurumu'nca yapılan iktisadi modelleme çalışmalarına işlem taraflarınca verilen tepkilere de yer vermek gerekirse; *Besler/Turyağ* dosyasında tarafların yapılan analizin ilk aşamalarını ciddi biçimde eleştirdikleri ve bazı öneriler getirdikleri görülmektedir. Rekabet Kurumu bu eleştirileri dikkate alarak modelde gerekli ekleme ve düzeltmeleri yapmıştır. *AFM/Mars* dosyasında ise işlem tarafları iktisadi analize herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Bunun yerine modelin sonuçlarını doğrudan dosyanın izin alabilmesi için verdikleri taahhüdün şekillenmesinde kullanmışlardır. Bu amaçla, taraflar modelde tahmin edilen katsayıları veri almış ve Rekabet Kurumu'na HHI seviyesini düşürecek şekilde yeni bir birleşme planı sunmuştur. Rekabet Kurulu da aynı şekilde mevcut analizin sonuçlarını kullanarak yeni plana onay vermiştir.

Sonuç olarak, az sayıda dosyada yapılmasına rağmen sayısal iktisadi analizlerin Rekabet Kurulu'nun karar süreçlerine önemli katkı sağladığı ileri sürülebilir. Fiyat-yoğunlaşma modellerinden yazıda bahsedilen birleşme/devralma dosyalarının “nihai inceleme” aşamasında faydalanılmıştır. Gelecekteki uygulamalarda fiyat-yoğunlaşma modellerinin dosya süreçlerinin ilk aşamalarında ele alınması ve bulguların “Yukarı Doğru Fiyatlama Baskısı (*Upward Pricing Pressure*)²³” gibi eldeki sınırlı verilerle kısa zaman içerisinde gerçekleştirilebilecek diğer analizlerle karşılaştırılması önerilebilir. Özellikle tartışmalı dosyalarda nihai inceleme aşamasındaki değerlendirmelerin ise talep esnekliği tahmini ve birleşme simülasyonu gibi daha ileri tekniklerle desteklenmesinde fayda bulunmaktadır. Böylece Rekabet Kurulu'nun iktisadi analiz bakımından daha zengin araçlar eşliğinde karar almasına yardımcı olunabilecektir.

²³ FARRELL, J. ve C. SHAPIRO (2010), “Antitrust Evaluation of Horizontal mergers: An Economic Alternative to Market Definition”, *The B.E. Journal of Theoretical Economics* (Policies and Perspectives), No:10(1), Article 9, s.12.

KAYNAKÇA

DANIŞTAY (2013), Onüçüncü Daire, Karar Esas No: 2012/2013.

EUROPEAN COMMISSION (2004), Guidelines on the assessment of horizontal mergers under the Council Regulation on the control of concentrations between undertakings, Official Journal of the European Union, 2004/C 31/03.

EUROPEAN COMMISSION (2011), "Turkey 2011 Progress Report", Brussels, Belgium, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package_tr_report_2011_en.pdf. Erişim Tarihi: 20.02.2013.

EVANS, W., L.M. FROEB ve G.J. WERDEN, (1993), "Endogeneity in the Concentration-Price Relationship: Causes, Consequences, and Cures", *The Journal of Industrial Economics*, No:41(4), s. 431-438.

FARRELL, J. ve C. SHAPIRO (2010), "Antitrust Evaluation of Horizontal mergers: An Economic Alternative to Market Definition", *The B.E. Journal of Theoretical Economics* (Policies and Perspectives), No:10(1), Article 9.

HEYER, K., C. SHAPIRO ve J. WILDER (2009), "The Year in Review: Economics at the Antitrust Division, 2008-2009", *Review of Industrial Organization*, Vol. 35, No: 4, December, s. 349-367.

HMG (2010), Horizontal Merger Guidelines, U.S. Department of Justice and Federal Trade Commission.

http://ec.europa.eu/dgs/competition/economist/role_en.html. Erişim Tarihi: 20.02.2013.

KALKAN, E. (2012), "Türkiye Konserve Ton Balığı Piyasasında Bir Fiyat-Yoğunlaşma Modeli", *Rekabet Dergisi*, No: 13(2), s.139-157.

NEVEN, D. ve M. DE LA MANO (2009), "Economics at DG Competition, 2008-2009", *Review of Industrial Organization*, Vol. 35, No:4, December, s. 317-347.

OECD (2011), *Economic Evidence In Merger Analysis- Turkey*, Working Party No. 3 on Co-operation and Enforcement, DAF/COMP/WP3/WD(2011)16, 15 February 2011, OECD, Paris.

REKABET KURULU (2009), 18.11.2009 tarih ve 09-56/1338-341 sayılı karar, (OYAK/Lafarge kararı).

REKABET KURULU (2010), 12.10.2010 tarih ve 10-64/1355-498 sayılı karar, (Besler/Turyağ kararı).

REKABET KURULU (2011), 17.11.2011 tarih ve 2010-2-258 sayılı karar,

(*AFM/Mars* kararı).

REKABET KURULU (2012), 01.10.2012 tarih ve 12-47/1413-474 sayılı karar,
(*UN Ro-Ro* kararı).

WHINSTON, M.D. (2006), *Lectures On Antitrust Economics*, MIT Press:USA.

YAYIN İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI /

PUBLICATION POLICY AND NOTES FOR CONTRIBUTORS

1. YAYIN İLKELERİ

1. Yayın hayatına 2000 yılında başlayan Rekabet Dergisi, Rekabet Kurumu tarafından üç ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide, rekabet hukuku, politikası ve sanayi iktisadı alanlarındaki Türkçe veya İngilizce özgün makalelere, vaka yorumları ve benzeri görüşler ile haberlere yer verilmektedir.

2. Rekabet Dergisi'nde yayımlanmak üzere rekabetdergisi@rekabet.gov.tr adresine gönderilen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazarlar, yazılarıyla birlikte, iletişim adresi, telefon ve elektronik posta bilgilerini sunmalıdır. Gönderilen yazılar, Editörler tarafından, içerik ve “Makale Yazım Kuralları” başlığı altında belirtilen kurallara uygunluk bakımından değerlendirilir. Ardından, yazarın ismi gizlenerek, konu hakkında uzman iki hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek raporlar doğrultusunda yazının basılmasına, reddedilmesine veya yazardan düzeltme istenmesine karar verilecek ve bu durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Gerekli durumlarda üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulabilir.

3. Rekabet Kurumu, Rekabet Dergisi'nde yayımlanacak her bir yazı karşılığında yazarına, telif ücreti olarak, **net 500 TL** öder. Ayrıca 10 adet dergi yazara ücretsiz olarak gönderilir.

2. MAKALE YAZIM KURALLARI

1. İlk sayfada şu bilgiler yer almalıdır:

- Yazının Türkçe ve İngilizce başlığı (Siyah ve tümü büyük harf karakterinde),
- Yazarın adı ve çalıştığı kuruluş (Yazı başlığının hemen altında, sayfanın sağına yanaştırılmış olarak yazar adı belirtilmeli ve soyadın sonuna bir yıldız konulmalıdır. Yıldızlı dipnotta ise, yazarın çalıştığı kuruluş ile unvanı belirtilmelidir),
- 200 kelimeyi aşmamak üzere Türkçe ve İngilizce özet,
- Türkçe ve İngilizce olarak beş anahtar kelime.

2. Yazılar, kaynakça bölümü dahil olmak üzere çift aralıklı olarak 12 punto Times New Roman karakteri ile yazılmalıdır. Dipnot ve tablolarda ise 10 punto harf büyüklüğü kullanılmalıdır. Dipnotlar numara sırasıyla sayfa altında gösterilmelidir. Tablo ve şekillere numara verilmeli; başlıkları üstünde, kaynakları ise altında yer almalıdır.
3. Kısaltılacak isim ilk defa kullanıldığında, kısaltılmadan ve parantez içinde kısaltması belirtilerek kullanılmalıdır.
4. Metin içerisinde kullanılan yabancı kelimeler italik olarak belirtilmelidir.
5. Metin içerisindeki başlıklar, “Giriş” ve “Sonuç” hariç olmak üzere, harf ya da Roma rakamı kullanılmaksızın aşağıdaki şekilde düzenlenmelidir:

1. KALIN VE TÜMÜ BÜYÜK HARF

1.1. Kalın ve Sadece İlk Harfler Büyük

1.1.1. Kalın ve Sadece İlk Harfler Büyük

6. Kaynaklara göndermeler dipnotlarla yapılmalıdır. Dipnotlar ise numara sırasıyla sayfa altlarında yer almalıdır. Metin içinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, Kaynakça başlığı altında gösterilmelidir. Kaynakça alfabetik sıraya göre hazırlanmalıdır. Bir yazarın birden çok eserine başvurulmuşsa, bu durumda yakın tarihli eser sonra gösterilmelidir. Bir yazarın aynı tarihli birden çok eseri varsa, yayın tarihleri sonuna “a”, “b”, “c” gibi harfler eklenmelidir. Gönderme yapılırken ve kaynakça düzenlenirken uyulması gereken biçim kurallarına aşağıda yer verilmiştir:

a) Tek Yazarlı Kitap:

Metin içindeki ilk göndermede: WHISH, R. (2009), *Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US, s.72.

Diğer göndermelerde: Whish 2009, s.173.

Kaynakçada: WHISH, R. (2009), *Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US.

b) Tek Yazarlı Makale:

Metin içindeki ilk göndermede: WILS, W.P.J. (2005), “Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?”, *World Competition*, No:28(2), s.117.

Diğer göndermelerde: Wils 2005, s.130.

Kaynakçada: WILS, W.P.J. (2005), “Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?”, *World Competition*, No:28(2), s.117-159.

c) İki Yazarlı Eser:

Metin içindeki ilk göndermede: JONES, A. ve B. SUFRIN (2004), *EC Competition Law Text, Cases, and Materials*, Second Edition, Oxford University Press, New York, US, s.819-820.

Diğer göndermelerde: Jones ve Sufrin 2004, s.130.

Kaynakçada: JONES, A. ve B. SUFRIN (2004), *EC Competition Law Text, Cases, and Materials*, Second Edition, Oxford University Press, New York, US.

d) Üç ve Üçten Fazla Yazarlı Eser:

Metin içindeki ilk göndermede: NEVEN, D., P. PAPANDROPOULOS ve P. SEABRIGHT (1998), *Trawling for Minnows European Competition Policy and Agreements Between Firms*, Centre for Economic Policy Research, Great Britain, s.61.

Diğer göndermelerde: Neven vd. 1998, s.61.

Kaynakçada: NEVEN, D., P. PAPANDROPOULOS ve P. SEABRIGHT (1998), *Trawling for Minnows European Competition Policy and Agreements Between Firms*, Centre for Economic Policy Research, Great Britain.

e) Derleme İçinde Makale:

Metin içindeki ilk göndermede: GUERRIN, M. ve G. KYRIAZIS (1992), “Cartels: Proof and Procedural Issues”, B.E. Hawk (der.), *Annual Proceedings of the Fordham Corporate Law Institute International Antitrust Law and Policy* içinde, s.773.

Diğer göndermelerde: Guerrin ve Kyriazis 1992, s.813.

Kaynakçada: GUERRIN, M. ve G. KYRIAZIS (1992), “Cartels: Proof and Procedural Issues”, B.E. Hawk (der.), *Annual Proceedings of the Fordham Corporate Law Institute International Antitrust Law and Policy* içinde, s.773-843.

f) Yazarı Belli Olmayan Yayınlar, Raporlar vb.:

Metin içindeki ilk göndermede: OECD (2005), *Competition Law and Policy in Turkey*, OECD, Paris, s.24.

Diğer göndermelerde: OECD 2005, s.42.

Kaynakçada: OECD (2005), *Competition Law and Policy in Turkey*, OECD, Paris.

g) İnternette Alınan Kaynaklar :

Metin içindeki ilk göndermede: HAMMOND, S.D. (2006), “The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All”, OECD Competition Committee Working Party No.3, Paris, France, <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.pdf>, Erişim Tarihi: 08.01.2009, s.5.

Diğer göndermelerde: Hammond 2006, s.8.

Kaynakçada: HAMMOND, S.D. (2006), “The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All”, OECD Competition Committee Working Party No.3, Paris, France, <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.pdf>, Erişim Tarihi: 08.01.2009.

h) Tezler :

Metin içindeki ilk göndermede: KAYIHAN, L. (1999), *An Analysis of Vertical Restraints and Green Paper Implications*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Katholike Üniversiteit Leuven, Leuven, s.12.

Diğer göndermelerde: Kayıhan 1999, s.15.

Kaynakçada: KAYIHAN, L. (1999), *An Analysis of Vertical Restraints and Green Paper Implications*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Katholike Üniversiteit Leuven, Leuven.

YAYIN İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI /

PUBLICATION POLICY AND NOTES FOR CONTRIBUTORS

1. PUBLICATION POLICY

1. Competition Journal, which started its life in 2000, is a refereed journal published quarterly by the Turkish Competition Authority. The journal publishes original articles, case comments and news in Turkish and English in the field of competition law, policy and industrial organization.

2. Articles submitted to the rekabetdergisi@rekabet.gov.tr address for publication in the Competition Journal must be neither previously published in nor submitted for publication to other journals. Authors should provide their contact addresses, telephone and electronic mail information alongside their articles. Articles sent are first checked by Editors for their compliance with the rules stated under the heading “Publication Policy and Notes for Contributors”. Afterwards, they are sent anonymously to two referees who are expert on the subject. According to the reports of the referees, a decision will be made on whether to publish or reject the article or request corrections from the author, and this decision will be notified to the author as soon as possible. If deemed necessary, the opinion of a third referee may be requested.

3. Turkish Competition Authority shall pay net **TL 500** as the copyright fee to the author of each article published in the Competition Journal. Also, 10 copies of the journal shall be sent to the author, free of charge.

2. NOTES FOR CONTRIBUTORS

1. The first page of the article should include the following information:

- a) Title of the article in Turkish and English (With bold and all caps fonts),
- b) Name of the author and the organization s/he works in (Name of the author should be indicated directly below the title of the article, aligned right, and an asterisk should be inserted after the surname. The relevant footnote should indicate where the author works and his/her title),
- c) An abstract of maximum 200 words in Turkish and English,
- d) Five keywords in Turkish and English,

2. Articles, including the bibliography section, should be written with a 12 point

Times New Roman font, double-spaced. Footnotes and tables should use 10 point fonts. Footnotes should be included in numerical order at the bottom of each page. Tables and figures should be numbered; their titles should be indicated over the figure/table and the sources should be indicated below.

3. For its first instance, an abbreviated name should be used in its full form, with the abbreviation included in parenthesis.

4. Foreign terms used in the text should be in italics.

5. Headings, with the exception of “Introduction” and “Conclusion”, should be arranged without letters or Roman numerals as follows:

1. BOLD AND ALL CAPS

1.1. Bold and Only First Letters in Caps

1.1.1. Bold and Only First Letters in Caps

6. References to sources should be done in footnotes. Footnotes should be included in numerical order at the bottom of each page. All sources to be referenced in the text should be indicated under the heading Bibliography. Bibliography should be arranged in alphabetical order. If more than one title by an author is referenced, recent titles should be listed later. In case an author has more than one title with the same date, letters such as “a”, “b”, “c” should be appended to the date of publication. Formatting rules to follow in references and in the bibliography are listed below:

a) For Books with one Author:

For the first reference in the text: WHISH, R. (2009), *Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US, p.72.

For other references: Whish 2009, p.173.

In the bibliography: WHISH, R. (2009), *Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US.

b) For Articles with one Author:

For the first reference in the text: WILS, W.P.J. (2005), “Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?”, *World Competition*, No:28(2), p.117.

For other references: Wils 2005, p.130.

In the bibliography: WILS, W.P.J. (2005), “Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?”, *World Competition*, No:28(2), p.117-159.

c) For Books and Articles with Two Authors:

For the first reference in the text: JONES, A. and B. SUFRIN (2004), *EC Competition Law Text, Cases, and Materials*, Second Edition, Oxford University Press, New York, US, p.819-820.

For other references: Jones and Sufrin 2004, p.130.

In the bibliography: JONES, A. and B. SUFRIN (2004), *EC Competition Law Text, Cases, and Materials*, Second Edition, Oxford University Press, New York, US.

d) For Books and Articles with Three or More Than Three Authors:

For the first reference in the text: NEVEN, D., P. PAPANDROPOULOS and P. SEABRIGHT (1998), *Trawling for Minnows European Competition Policy and Agreements Between Firms*, Centre for Economic Policy Research, Great Britain, p.61.

For other references: Neven et al. 1998, p.61.

In the bibliography: NEVEN, D., P. PAPANDROPOULOS and P. SEABRIGHT (1998), *Trawling for Minnows European Competition Policy and Agreements Between Firms*, Centre for Economic Policy Research, Great Britain.

e) For Articles in Edited Publications:

For the first reference in the text: GUERRIN, M. and G. KYRIAZIS (1992), “Cartels: Proof and Procedural Issues”, B.E. Hawk (ed.), in *Annual Proceedings of the Fordham Corporate Law Institute International Antitrust Law and Policy*, p.773.

For other references: Guerrin and Kyriazis 1992, p.813.

In the bibliography: GUERRIN, M. and G. KYRIAZIS (1992), “Cartels: Proof and Procedural Issues”, B.E. Hawk (ed.), in *Annual Proceedings of the Fordham Corporate Law Institute International Antitrust Law and Policy*, p.773-843.

f) For Publications, Reports, etc. without an Author:

For the first reference in the text: OECD (2005), *Competition Law and Policy in Turkey*, OECD, Paris, p.24.

For other references: OECD 2005, p.42.

In the bibliography: OECD (2005), *Competition Law and Policy in Turkey*, OECD, Paris.

g) For Sources from the Internet:

For the first reference in the text: HAMMOND, S.D. (2006), “The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All”, OECD Competition Committee Working Party No.3, Paris, France, <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.pdf>.
Date Accessed: 08.01.2009, p.5.

For other references: Hammond 2006, p.8.

In the bibliography: HAMMOND, S.D. (2006), “The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All”, OECD Competition Committee Working Party No.3, Paris, France, <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.pdf>.
Date Accessed: 08.01.2009.

h) For Thesis:

For the first reference in the text: KAYIHAN, L. (1999), *An Analysis of Vertical Restraints and Green Paper Implications*, Unpublished Graduate Thesis, Katholike Üniversiteit Leuven, Leuven, p.12.

For other references: Kayihan 1999, p.15.

In the bibliography: KAYIHAN, L. (1999), *An Analysis of Vertical Restraints and Green Paper Implications*, Unpublished Graduate Thesis, Katholike Üniversiteit Leuven, Leuven.

Üniversiteler Mahallesi
1597. Cadde No: 9
06800 Bilkent / ANKARA

<http://www.rekabet.gov.tr/rekabetdergisi>

ISSN 1302 - 552x

9 771 302 552 009 1